

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра романської і новогрецької філології та перекладу

Кваліфікаційна робота
з перекладознавства на тему:
**«СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ
СУЧАСНОЇ ІСПАНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ»**

Студентки групи МПісп 56-18
Факультету романської філології та
перекладу
денна форма навчання
спеціальність **035 Філологія.**
спеціалізація **035.05 Романські мови та
літератури (переклад включно)**
Пурлінської Олени Юріївни
Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент Бокова Поліна Михайлівна

Допущено до захисту

«___» _____ року

Завідувач кафедри

_____ *Філоненко Н. Г.*

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2019

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CIENCIA DE UCRANIA
UNIVERSIDAD LINGÜÍSTICA NACIONAL KIEV
Departamento de Filología Romana y Griega Moderna y Traducción

Trabajo calificado
en Estudios de Traducción sobre:
**“ASPECTOS SOCIO-CULTURALES DE LA TRADUCCIÓN A LA LENGUA
UCRANIANA DE LA FICCIÓN ESPAÑOL CONTEMPORÁNEO”**

De la estudiante del grupo MPisp 56-18
Facultad de Filología Romana y Traducción
educación a tiempo completo
especialidad **035 Filología.**
especialización **035.05 lenguas romances y
literatura (traducción incl.)**
Olena Purlinska
Dirigente científico:
candidada a doctora en Filología,
docente Bokova P.M.

Permitido para protección

"__" _____ año

Jefe del departamento

_____ *Filonenko N.G.*

Escala nacional _____

Calificación final _____

Evaluación ECTS _____

Kyiv – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ.....	7
1.1. Соціолінгвістичний аспект перекладу соціокультурних особливостей.....	7
1.2. Соціокультурна адаптація тексту.....	9
1.3. Збереження соціокультурного забарвлення при перекладі прози.....	14
1.4. Культурологічний підхід в теорії перекладу.....	20
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	26
РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ.....	28
2.1. Способи соціокультурної адаптації при перекладі тексту.....	28
2.2. Прийоми та методи досягнення еквівалентності перекладу.....	31
2.3. Методи перекладу безеквівалентної лексики.....	41
2.4. Реалії та квазіреалії художнього твору, їх роль в дії тексту перекладу на отримувача.....	44
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	50
РОЗДІЛ 3. Соціокультурний аспект перекладу твору Карлоса Руїса Сафона «В'язень Неба».....	53
3.1. Загальні відомості про автора та книгу.....	53
3.2. Соціокультурний аналіз перекладу твору Карлоса Руїса Сафона «В'язень неба».....	54
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	75
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	77
RESUMEN.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	91

Об'єкт дослідження – соціокультурний аспект перекладу українською мовою сучасної іспанської художньої прози.

Предмет дослідження – переклад з іспанської твору Карлоса Руїса Сафона «В'язень Неба».

Теоретичною основою дослідження послужили праці в галузі перекладознавства відомих авторів (Авшаров А.Г. [1], Бахрударов Л.С. [5], Бахтин М.М. [6], Бондалетов В.Д. [8], Верещагін Є.М. [10; 11], Виноградов В.С. [12; 13], Жирмунський В.М. [23], Иванов А.О. [26], Кабакчи В.В. [27], Карасик В.І. [29], Комісаров В.Н. [31; 32; 33; 34], Рецкер Я.І. [56], Тимко Н.В. [64], Томахін Г.Д. [65], Федоров А.В. [66; 67]) та ін.

Для досягнення поставленої мети й розв'язання конкретних завдань було використано низку **методів**:

- описовий метод використовується на всіх етапах роботи для викладення результатів дослідження, а також для коментування ілюстративного матеріалу;
- трансформаційний метод, що був використаний в аналізі перекладацьких перетворень;
- порівняльно-зіставний метод використовується в роботі для порівняння мовних одиниць;
- метод компонентного аналізу, що був використаний для аналізу значень лексичних одиниць оригіналу і перекладу.

Наукова новизна даної роботи полягає у тому, що вперше досліджені аспекти соціокультурної адаптації твору Карлоса Сафона Руїса «В'язень Неба», вперше одержано приклади аспектів соціокультурної адаптації сучасних іспанських романів при перекладі на українську мову.

Теоретична значущість отриманих результатів полягає в отриманні теоретичних знань про соціокультурні аспекти перекладу тексту іспанських художніх творів сучасності.

Практична цінність полягає у можливості використовувати їх при перекладі текстів аналогічного стилю, що належать до того ж періоду. Матеріалом дослідження

служать іспаномовний твір К.Р. Сафона “El Prisionero del Cielo” та його переклад українською «В’язень Неба».

Структура роботи зумовлена предметом, метою і завданнями дослідження. Робота складається з вступу, трьох розділів, в яких вирішуються поставлені дослідницькі завдання; висновків та списку літератури.

У вступі розкривається актуальність, визначає об’єкт, предмет, мета, завдання та методи дослідження, розкриває теоретичну і практичну значимість роботи.

У першому розділі розглядається соціолінгвістичний аспект перекладу соціокультурних особливостей і прагматичний аспект перекладу соціокультурної маркованої лексики.

У другому розділі розкривається відображення соціокультурних особливостей в художній літературі взагалі, вивчаються шляхи їх збереження при перекладі, а також способи досягнення еквівалентності перекладу.

Третій розділ присвячений аналізу соціокультурних аспектів при перекладі твору Карлоса Руїса Сафона «В’язень Неба».

У висновку підводяться підсумки, формуються остаточні висновки по даній темі.

РОЗДІЛ 1

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ

1.1. Соціолінгвістичний аспект перекладу соціокультурних особливостей

Соціолінгвістику Бондалетов В.Д. визначає, як «напрямок мовознавства, що вивчає громадську зумовленість виникнення, розвитку і функціонування мови, впливу суспільства на мову і мови на суспільство» [8, с.10]. Соціолінгвістика розглядає мову не як відокремлене явище, не як структуру, а в його відносинах з носіями мови, їх історією і культурою [8, с.11].

В процесі розвитку соціолінгвістики з'являлася велика кількість проблем, які не мають однозначного вирішення, і питань, які не мають однозначних відповідей. Однією з центральних проблем соціолінгвістики є проблема співвідношення мови і соціальної структури. В ході досліджень вчені встановили, що зв'язок між структурою національної мови і соціальною структурою суспільства неоднозначний. Класова диференціація суспільства є причиною виникнення соціальних діалектів. Однак форми соціальної диференціації не характеризують представників певного класу однозначно і прямолінійно. В одному соціальному середовищі може існувати і діалект, і напівдіалект як різні рівні мови, і їх використання представником будь-якого класу може бути обумовлено його індивідуальністю і установкою або суспільною ситуацією [23, с.32-33].

Проблема співвідношення мови та культури є найбільш складною проблемою сучасного мовознавства, так як в науковій літературі зустрічаються абсолютно різні думки на цю тему. Існують такі судження: 1) мова не є ні формою, ні елементом культури; 2) мова – частина культури; 3) мова – форма вираження культури. «Культура як суспільне явище – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, накопичених певною спільністю людей [11, с.37]. Культура – це продукт соціальної активності людських колективів, вона має історичний генезис і, нарешті, грає визначальну роль в становленні окремої людської особистості» [11, с.35].

Виходячи з даного визначення, можна сказати, що поняття культури, і духовної, і матеріальної, вичерпує всю сферу суспільних явищ. Оскільки мова є суспільним явищем, ми можемо вважати її одним з компонентів культури. Мова може

розглядатися в багатьох аспектах. За допомогою мови люди спілкуються, висловлюють думки і емоційно впливають один на одного. Вона є особливою семіотичною системою, за допомогою неї соціальні та соціально-етнічні спільності ідентифікують себе.

Соціологія особистості безпосередньо пов'язана з соціолінгвістикою. Реально спостережувані факти соціальної взаємодії дозволяють встановити механізм соціальної детермінації мовної поведінки. Соціальні фактори впливають на мову через мовну діяльність і тим самим відображаються в ній.

Проблема соціальної детермінації особистості визначається зв'язками між соціальними факторами і мовними діями. Серед таких факторів основними є приналежність до якого-небудь соціального класу, соціальних інститутів або професійної групи. Безпосереднє оточення людини детермінує саме класова приналежність, яка визначає систему підгруп, що є центром соціальної діяльності людини. Також важливим фактором соціальної детермінації особистості є стать і вік людини.

А.В. Федоров визначає без еквівалентну лексику як «слова, що не мають еквівалентів за межами мови, до якої вони належать» [67, с. 182]. Як правило, для передачі такої лексики перекладачі використовують один з чотирьох основних способів передачі реалій: транскрибування (транслітерацію), калькування, передача за допомогою аналога або тлумачення (роз'яснювальний переклад) [67, с.182]. Транскрипція і транслітерація передають звуковий або графічний образ слова, за допомогою калькування складне слово або словосполучення перекладається дослівно по частинах, аналог – це приблизний еквівалент реалії, за допомогою тлумачення перекладач пояснює реалію [67, с.183]. Часті випадки, коли перекладач використовує комбінацію способів, наприклад, транскрибування і тлумачення. Таке змішання способів особливо дієве на початковому етапі знайомства з реалією. Згодом детальний опис поняття, як правило, перестає бути необхідним у тому випадку, якщо це поняття стає звичним і затверджується в мові перекладу.

Ще однією значною трудностю при перекладі є конотації слів, які можуть бути як національно-культурними, так і соціальними. Говорячи про конотацію слова,

мається на увазі «стандартні, загальноприйняті в даному суспільстві асоціації, які виникають при проголошенні того чи іншого слова» [7, с.106]. Прикладом національно-культурної конотації може послужити корова, для індійців – священна тварина, для слов'ян – ототожнення товстої жінки, або свиня – для мусульман – брудна тварина, м'ясо якої ні в якому разі не можна їсти, для представників інших віросповідань – тварина, що розводиться в сільськогосподарських умовах, м'ясо якого нічим відрізняється від м'яса іншої свійської худоби [7, с.107].

Всі ці труднощі постають на шляху перекладача до створення еквівалентного і адекватного перекладу. При подоланні цих труднощів перекладач в першу чергу думає про передачу прагматичного потенціалу вихідного тексту, так як саме ця задача є для будь-якого перекладача пріоритетною.

1.2. Соціокультурна адаптація тексту

У сучасному перекладознавстві термін «адаптація» позначає спосіб досягнення рівного комунікативного ефекту в початковому тексті і тексті перекладу [33, с.125].

Найважливішою складовою будь-якої комунікації, в тому числі міжмовної, є здійснення прагматичного впливу інформації на реципієнта [33, с.209]. У процесі перекладу перекладач повинен прагнути передати реципієнту тексту перекладу прагматичний потенціал тексту мовою оригіналу, тобто відтворити вироблений комунікативний ефект тексту засобами мови перекладу [33, с.209].

На шляху створення перекладачем комунікативно рівного оригіналу твору стоїть безліч проблем, однією з яких є відсутність у рецептора перекладу необхідних фонових знань. Для подолання цих труднощів перекладач вдається до пояснення інформації в тексті оригіналу. Перекладачеві доводиться вносити в текст перекладу відповідні доповнення і роз'яснення. Цей процес називається соціокультурною адаптацією тексту.

Необхідність у поясненні інформації з'являється в зв'язку з різними факторами. Одним з них є використання в початковому тексті культурно-побутових реалій, власних назв або географічних назв. Для передачі цих явищ перекладач може використовувати цілий ряд звичайних перекладацьких трансформацій, таких як

додавання, опущення, заміна, генералізація і конкретизація.

Також при відсутності у реципієнта фонових знань використовується спосіб соціокультурного коментаря [62, с.99]. Соціокультурне коментування є одним із способів вирішення конфлікту культур, що важливо на тлі нинішньої політичної обстановки в світі [62, с.99]. Даний спосіб поряд з мовними труднощами роз'яснює позамовні факти, тобто культурні реалії та соціально марковану лексику.

Існує два підходи до соціокультурного коментування: енциклопедичний і дослідницький (або творчий) [62, с.106]. Енциклопедичний соціокультурний коментар являє собою дані енциклопедичного характеру, взяті з довідників, які включають в себе відомості про реалії і ніяк не зв'язуються з текстом [62, с.107]. Дослідницький коментар поряд з конкретними фактами, що стосуються реалії, містить в собі інформацію, яка відобразить національні, культурні чи політичні конотації даної реалії, а також пов'язує цю інформацію з самим текстом [62, с.107]. Таким чином, дослідницький коментар може носити лінгвокраїнознавчий або контекстуально-орієнтований характер.

Перекладачі стикаються з труднощами при передачі прагматичного потенціалу вихідного тексту особливо при перекладі художньої літератури. Причиною цьому є численні культурні та національні реалії, пов'язані з історією народу-носія мови оригіналу. Всі ці реалії вимагають пояснення при перекладі для того, щоб реципієнти перекладу зрозуміли текст.

Соціолінгвістичні фактори дуже впливають на забезпечення прагматичної адекватності тексту перекладу, так як вони визначають відмінності в мові різних груп носіїв мови вихідного тексту і тексту перекладу. Особливі труднощі при перекладі створюють такі відхилення від загальноприйнятої форми вихідної мови, як територіальні діалекти, соціальні діалекти і контаміновані форми мови, що імітують мову іноземця [33, с.216].

Територіальний діалект використовується автором твору в двох випадках: або весь твір написано на якомусь діалекті, так як автор – носій цього діалекту, або діалект є характеристикою будь-якого персонажа твору [32]. У першому випадку діалект при перекладі не передається, так як в цьому немає сенсу, а в другому не передається, так

як не існує способів адекватної передачі територіального діалекту [32].

Соціальний діалект характеризує мову людей, що належать до будь-якої соціальної або професійної групи. На відміну від територіального діалекту передача соціального діалекту при перекладі можлива, так як у багатьох народів є схожі або однакові соціальні групи і професії. Тому перекладач для передачі соціально маркованої лексики однієї мови може використовувати таку ж лексику мови перекладу, при цьому не обов'язково слова повинні мати однакове значення.

Передача контамінованих форм мови при перекладі створює особливі труднощі [32]. Використання таких форм може бути мимовільним і навмисним. У першому випадку перекладач здогадується, яка форма мала на увазі, і переводить вже за допомогою правильних форм мови. А в другому випадку контаміновані форми використовуються найчастіше для характеристики будь-яких персонажів і є засобом створення прагматичного потенціалу тексту [32]. Тому перекладач повинен знайти спосіб передати такі форми мови максимально адекватно, для цього використовуючи вже існуючі, загальноприйняті способи передачі неправильної мови або придумуючи нові способи.

Згідно з дослідником Тимко: «Адаптація, в основі якої лежить пристосування художнього твору як відображення об'єктивної і суспільної дійсності до соціально-культурних умов суспільної дійсності сприймає середовища, є соціально-культурної адаптацією художнього твору [64, с.115]. Вона повинна відповідати комунікативному задуму автора, комунікативно прагматичним нормам і в цілому враховувати національну специфіку іншомовного адресата» [64, с.115].

Виходячи з цього визначення, ми можемо говорити, що соціокультурні особливості художнього твору становить лексика, що відображає об'єктивну і суспільну дійсність народу-носія мови вихідного тексту, тобто національно-культурні реалії та соціально маркована лексика. У художній літературі національно-культурні реалії безумовно превалюють над соціально маркованою лексикою. Тому ми розглянемо передачу саме національно-культурного компонента художнього твору.

Цінності народу, створюють національний соціокультурний фон, який

знаходить своє відображення в мові. Для того, щоб більш повно зрозуміти текст оригіналу і більш точно і адекватно його інтерпретувати перекладачеві необхідно вивчати соціокультурний фон носіїв мови вихідного тексту і лексику, яка відобразатиме його.

«Соціокультурні відомості характерні лише для певної нації або національності, освоєні масою їх представників, і відображені в мові даної національної спільноти» В. С. Виноградов позначив як фонову інформацію [12, с.36]. До цієї інформації належать історичні факти, особливості державного устрою та географічного середовища народу, етнографічні та фольклорні поняття, характерні предмети матеріальної культури минулого і сьогодення – все, що в теорії перекладу називають реаліями [12, с.36]. Крім звичайних реалій, В.С. Виноградов виділяє асоціативні реалії, які виражаються в конотаціях слів [12, с.37].

Великий інтерес представляє вивчення реалій і визначення їх ролі в художній літературі, так як їх національно-культурне забарвлення дозволяє зануритися в культуру носіїв мови, в фонові знання, якими володіє автор твору, і від яких залежить зміст висловлювання [65, с.5].

Коли людина починає читати книгу іноземною для нього мовою, перше, що він повинен зробити – зрозуміти значення слів, з'єднати їх в пропозиції і засвоїти інформацію, яку автор хотів донести. Якщо ми говоримо про науковий текст, наприклад, в якому немає емоційно, культурно або національно забарвленої лексики, то на цьому процес сприйняття інформації реципієнтом закінчується. Однак предметом нашого дослідження є художні тексти. Отже, якщо читач знає прямі значення слів, розуміє зміст речення і всього тексту, це ще не означає, що він здатний повністю сприйняти текст. Крім добірки еквівалентів читачеві треба розкрити національно-культурні значення слів, розглянути весь комплекс відомостей, пов'язаний з цим словом у носіїв мови початкового тексту, який зазвичай не відомий представникам інших культур [65, с.7]. Ці національно-культурні значення слів і національно культурні реалії створюють національне забарвлення, або колорит, художніх творів.

Однією з головних особливостей художнього перекладу, яка відрізняє його від

інших жанрів, є те, що текст перекладу самостійний по відношенню до початкового тексту. Таким чином, текст перекладу стає частиною літературного і соціального світу носіїв мови перекладу. Автор перекладу переносить твір в іншу культуру, представники якої можуть сприйняти переклад зовсім не так, як носії вихідної мови цього твору.

У процесі перекладу художнього тексту перекладач повинен, поряд з соціокультурним та національним колоритом, передати всю повноту змістовної, емоційно-експресивної та естетичної цінностей вихідного тексту. У своєму перекладі він повинен досягти по можливості рівний початковому тексту комунікативний ефект. На шляху досягнення цієї мети перекладач зустрічає безліч труднощів, для подолання яких він повинен знаходити відповідні рішення, так як всі ці труднощі часто не дають можливості досягти бажаного результату.

Однією з таких труднощів є переклад реалій, тому що вони є звичними для носіїв мови вихідного тексту, вони нічим не відрізняються від інших слів цієї мови. Перекладач повинен бути здатним розпізнати реалії в тексті і передати їх таким чином, щоб представники іншої культури розуміли, про що йде мова. Для досягнення правильної передачі реалії в тексті перекладу, перекладач повинен володіти точними знаннями щодо того, що дана реалія позначає, і яка фонові інформація за нею стоїть. Іншими словами, реалія повинна бути спочатку осмислена, і тільки після цього перекладач може приступати до самої передачі реалії на мові перекладу. Для цього перекладач повинен обдумати всі можливі способи передачі реалій, якими він може скористатися, оцінити всі труднощі і знайти рішення, як подолати їх і адекватно передати реалію на мові перекладу.

Існує кілька основних труднощів при передачі реалій. Перша полягає в тому, що зазвичай реалія не має еквівалента в мові перекладу, тому що в культурі його носіїв відсутній предмет або явище, що позначається цією реалією [14, с.45]. Друга складність полягає в тому, що перекладач повинен, поряд з предметним значенням реалії, передати її національне та історичне забарвлення [14, с.45]. Реципієнт інформації, закладеної в тексті оригіналу, повинен з легкістю розуміти цей текст і, в той же час, відчувати національний колорит, створений даною реалією [14, с.46].

Якщо у читача не виникло труднощів в розумінні тексту, а перекладач при цьому не вводив будь-яких особливих засобів для її розуміння (наприклад, соціокультурний коментар), то така передача реалії вважається найбільш вдалою. Існують реалії, які не потребують будь-яких пояснень, наприклад, регіональні або інтернаціональні слова (текіла, колібрі, кенгуру) [14, с.47]. Іноді перекладач сподівається на те, що сенс реалії можна легко зрозуміти з контексту. Однак досить часто автор перекладу не пояснює значення реалій, зважаючи на переоцінювання фонових знань реципієнта або в надії на те, що читач сам знайде значення в словнику. У деяких випадках перекладач може замінити реалію нейтральним синонімом, існуючим в мові перекладу [61]. Однак в тому випадку, якщо автор початкового тексту приділив даній реалії особливу увагу або підкреслив її значення, то такий переклад не можна вважати вдалим [61]. Перекладач може, наприклад, повністю опустити реалію, але тільки після ретельного осмислення її значущості в тексті і залежно від навколишніх слів.

Головне завдання перекладача художнього тексту полягає в створенні рівновеликого оригіналу твору. Художні твори рясніють без еквівалентною лексикою. У своїх роботах автори використовують реалії для створення національного та історичного колориту, тобто культурного фону твору, через те, що реалії відображають майже невидимі смислові відтінки, які є результатом бачення світу будь-якої національності. Таким чином, найголовніше завдання перекладача полягає у відтворенні тексту мовою перекладу, при цьому максимально зберігаючи мовну картину світу вихідного тексту.

1.3. Збереження соціокультурного забарвлення при перекладі прози

Особливості перекладу художньої прози. Переклад художньої літератури завжди є певною мірою інтерпретацією. Художній твір – неповторне естетичне явище, тому і «повторення» (відтворення) його в перекладі відносне [18]. Переклад являє собою нове, унікальне естетичне явище, в якому втілена художня сутність прототипу.

У деяких творах особливо важливу роль грають емоційно-експресивні засоби (в тому числі алюзії, каламбури, афоризми, різноманітні синтаксичні, стилістичні прийоми та ін.), ці особливості повинні бути відображені в перекладі [30].

Слід також враховувати наявність опущень і доповнень, обумовлених необхідністю передати одні й ті ж думки і образи словами, не збігаються за кількістю складів в різних мовах [30]. Зорове і слухове сприйняття драматичного твору при його сценічному втіленні вимагають прийняття до уваги ряду позалітературних моментів, наприклад: сценічність і природність діалогу, зв'язок між репліками; сценічність мови; відповідність між довжиною репліки і темпоритмом дії; фонетичні вимоги (репліка повинна вимовлятися актором і сприйматися глядачем легко і відразу); особливості сприйняття глядачем вузлових реплік.

Суспільно-політична (публіцистична) література займає проміжне положення між художньою і науковою літературою, тому при оцінці перекладу на ню поширюються багато критеріїв, що стосуються цих двох різновидів. Особливе значення тут набувають рівноцінний вплив перекладу на читача, повне відображення як наукового, так і емоційно-експресивного (рідше – естетичного) змісту, відтворення непрямого впливу, стилістичної своєрідності тексту [21, с.94].

При оцінці перекладу слід мати на увазі деякі особливості, що виникають з характеру і цілей суспільно-політичної літератури:

- термінологічну точність (деякі терміни мають різний зміст в країнах з різним суспільним ладом);
- адекватність жанрових пластів в оригіналі і в перекладі (там, де автор використав не тільки раціонально-логічні, але і емоційно-образні способи, при перекладі слід відшукати відповідність з тією ж функцією, з тим самим ефектом) [21, с.96].

При рецензуванні художнього і публіцистичного перекладу бажано, щоб рецензент особливо відзначив наступне: ступінь відображення в перекладі національного або історичного колориту при наявності його в оригіналі.

Переклад творів детективного і пригодницького жанрів

Спостереження в дослідній роботі стосуються перекладів творів детективного та пригодницького жанрів, саме до цього жанру відноситься твір Карлоса Руїса Сафона «В'язень Неба», що слугує основою аналізу соціокультурних аспектів перекладу. До творів детективного та пригодницького жанрів рідко звертаються досвідчені, "маститі" фахівці – вони вважають за краще вирішувати більш важкі творчі завдання, вибирають книги інтелектуально і художньо значні, такі, як «Мобі Дік» Мелвілла, епопея Пруста, романи Фолкнера [42, с.112]. Однак, коло любителів детективів і інших творів пригодницького жанру є дуже широким, серед них багато молоді, яка часом тільки починає долучатися до великих культурних цінностей.

Зараз важко, мабуть, прожити, день, щоб хоч раз не зіткнулися з перекладами – в книгах, газетах, журналах, в передачах радіо і телебачення. На жаль, в перекладах все ще зустрічаються прикрі прорахунки, неточності, сліди недбалості і поспіху. Мета цієї роботи – звернути увагу на деякі моменти, що відносяться до «альфа і омега» перекладацької практики, на досить типові помилки і промахи, застерегти від них і вже практикуючих перекладачів, і тих, хто поки ще на студентській лаві осягає абетку цього нелегкого і благородного мистецтва. Перекладачеві слід бути уважним і при написанні власного імені. Перекладачеві слід бути уважним і тоді, коли написання власного імені збігається з написанням іменника, прикметника або нагадує його. Звичайно, навряд чи хто-небудь сьогодні сплутає ім'я Август із російською назвою місяця [42, с.117]. Однак існують випадки, коли німецький іменник Magda було переведено як жіноче ім'я Магда, в той час як автор мав на увазі служницю, прислугу [42, с.117]. Нерідкі випадки, коли перекладач, цілком занурюючись в переклад на рідну мову, відтворює найменування міст, річок, гір і т. д. не так, як це прийнято або українською, а в тому вигляді, в якому ці назви зустрічаються в іншомовному тексті. При цьому літературні герої виявляються зовсім не там, куди їх помістив автор.

Буває, що перекладач, стикаючись з незнайомим йому географічною назвою, не ставить собі завдання поглянути на карту, а покладається лише на власну інтуїцію, діє за принципом поверхневої аналогії. З прикрими помилками доводиться зустрічатися при знайомстві з перекладами, призначеними для вельми авторитетного видання і в цілому виконаними на дуже високому науковому рівні.

В іноземних текстах, в яких йдеться про події, що відбуваються в нинішньому столітті, зустрічаються іноді старі географічні назви, змінені після краху Австро-Угорської монархії, після закінчення другої світової війни [42, с.119]. Йдучи слідом за оригіналом, перекладач робить грубу помилку, називаючи Львів – Лембергом, Брно – Брюно, Братиславу – Пожонио, Гданськ – Данцигом і т. д. [42, с.119]. Збереження старих найменувань можливо лише тоді, коли це мотивовано змістом тексту, коли цього вимагає необхідність передати історичний колорит [42, с. 119].

Транскрибування іноземних імен та прізвищ з іноземних мов

У мовах, які не користуються латинським алфавітом, постійно виникає необхідність транскрибувати іноземні імена та прізвища. В цілому ряді видань викладені чіткі правила, яких повинні дотримуватися перекладачі, передаючи ті чи інші буквені позначення згідно їх фонетичному звучанню. Якщо фахівець-перекладач перекладає з англійської, французької, німецької або іспанської мов, то можна бути майже завжди впевненим, що відповідно імена англійців, французів, німців або іспанців будуть переведені фонетично точно (варто опустити випадок традиційних переказів деяких імен та географічних назв, в яких традиція закріпила фонетично неправильне транскрибування, таких, як Гейне, Лісабон і так далі) [13]. Це вносить велику плутанину, призводить до результатів, прямо протилежних тим, які хотів досягнути автор.

Перекладач повинен бути в курсі подій культурного життя країни (або країн), з мови якої переводить. Але не тільки класична спадщина повинна бути зрозумілою і близькою перекладачеві, якщо перекладач займається сучасною літературою, він зобов'язаний бути в курсі подій культурного життя тієї країни (або країн), з мови якої перекладає. Йому необхідно знати не одні лише новинки словесності, а й новини музики, театру, кіно, образотворчого мистецтва, розбиратися в основних тенденціях та напрямках руху художньої думки. Це створює загальнокультурну базу роботи перекладача, вберігає його від неточностей або помилок. В результаті, назви історичних або літературних фактів іноді невірно переводяться. Прізвища, широко відомі, мають в нашій мові традиційне написання.

Відомо, яке важливе місце в багатьох художніх творах або в публіцистичних роботах займають різного роду міфологічні ремінісценції, порівняння та метафори, побудовані на мотивах античної або біблійної міфології [13]. Правильно їх перекласти – значить адекватно відтворити думку автора, зберегти його стиль, його інтонацію. Помилка затемнює зміст висловлювання, вихолощує, образ.

За відомими творами класичної світової літератури в мовах народів нашої країни закріпилися назви, які в результаті багаторічної традиції стали канонічними, набули характеру усталених лексичних одиниць. Тому, коли перекладач зустрічає в тексті, над яким працює, згадку, скажімо, комедії Шекспіра і дає назву цій п'єсі як сам вважає за потрібне, або якимось інакше, то це свідчить не стільки про його новаторський підхід до класики, скільки про легковажну самодіяльність [18].

У цих випадках каменем спотикання для перекладачів виявляються твори популярні, відомі кожному. Але ж нерідко письменники вводять в свої книги поетичні рядки, що належать іншим авторам, вдаються до прихованих цитат або ледь позначеним – з самих різних джерел [18]. Розпізнати, виділити їх, перекласти, спираючись на досвід і досягнення попередників, – нелегке завдання, що вимагає величезної ерудиції і тонкого літературного чуття. Що вже, здавалося б, потрібно додавати до сказаного про те, як слід перекладати реалії іноземного тексту, або про те, як перекладати (або точніше – транскрибувати) звичайні імена і прізвища представників різних національностей. Підкреслюючи тут слово «звичайні», мається на увазі не імена та прізвища, переклад яких є особливою проблемою, а ті, які ні переводити, ні тлумачити не потрібно. І все ж саме в цих випадках читач перекладеної літератури постійно виявляє результати неуважної, неточної роботи перекладача.

Особливо точним потрібно бути при передачі реалій, що відображають політичні, ідеологічні проблеми. Тут прорахунок може обернутися зовсім неприпустимою помилкою.

В останні десятиліття науковій розробці проблем перекладу приділяється величезна увага, з'являються все нові роботи, в яких досліджуються шляхи відтворення ідейно-художніх особливостей тексту, написаного однією мовою,

засобами іншої мови. Іноді здається, що основні труднощі, які виникають в роботі перекладача, теоретично узагальнені і вивчені, запропоновані методи і прийоми їх вирішення. Однак ті, кому доводиться стикатися з дослідженнями в цій області, знають, як багато спірного, дискусійного в ній існує, як часто діаметрально протилежні один одному бувають думки практиків і теоретиків перекладу, як часто практика перекладу коливається між буквалістською точністю і безмежною вільністю в поводженні з перекладним текстом. Більш того, і в тих областях, в яких вже встановлені безсумнівні наукові істини, чіткі і ясні принципи, все ще повторюються одні й ті ж помилки, що призводять і до спотворення сенсу, і до абсолютно безглуздих, курйозних перекладацьких казусів.

Способи перекладу слів-реалій

Говорячи про способи перекладу слів-реалій, слід відзначити, що давно випробувані перекладачами прийоми транскрипції і транслітерації зберігають в цьому плані своє значення. Вони дозволяють отримувати тип запозичених відповідностей, сприяють відтворенню національної своєрідності першотвору [66]. Аналізи перекладів художньої літератури, показують, що ці прийоми використовуються досить широко. Ось чому не можна не погодитися з А.В. Федоровим, що писав в рецензії на книгу Л.С. Бархударова «Мова і Переклад» з приводу зауваження автора про рідкісний використаний прийом транскрипції і транслітерації при перекладі художньої літератури, і що в даний час це може стосуватися лише літератури одного і того ж культурного ареалу, наприклад європейського [66].

У перекладах же творів латиноамериканських, африканських, азіатських авторів, нехай навіть пишуть на західноєвропейських мовах, точніше на їх місцевих різновидах, можна простежити прямо протилежну картину: кількість okazіональних запозичень помітно зростає [5].

Отже, вибір перекладацьких відповідностей в певній мірі обумовлений також близькістю або віддаленістю культурного ареалу, якому належить оригінал. Зазвичай транскрибуються слова, що позначають екзотичні поняття. Чим ближче ареал –

джерело художнього твору, тим менше ступінь «екзотичності» властивих йому реалій і навпаки [5].

Переклад мовних елементів, що передають асоціативні реалії

Переклад мовних елементів, що передають асоціативні реалії в національній мові і його варіантах, як правило, пов'язаний з прагматичною адаптацією тексту перекладу, а також з вимогами експлікації того, що імпліцитно виражено в оригіналі [11]. Інакше фонові асоціативно-образна інформація, що є звичною для носіїв мови оригіналу (або його варіанти), може залишитися нерозкритою для іншомовних одержувачів тексту. Для підтвердження цієї думки можна скористатися прикладом, наведеним В. С. Виноградовим [12]. Назва роману панамського письменника Хоакіна Веленью «Luna verde» переведено на українську мову дослівно – «Зелений Місяць» [12]. У читача такий образ викликає лише подив або помилкові асоціації. Для жителя Панами або Чілі – це символ надії, доброї ознаки, образ наступаючого ранку, бо у багатьох латиноамериканських зонах зелений колір уособлює все молоде і прекрасне, символізує радість буття, а образ місяця асоціюється з духовним станом людини, його настроєм, його долею [12].

Зі сказаного можна зробити висновок, що накопичення соціокультурних знань, які необхідні для точної передачі фонові лексики, вступає в ряд актуальних задач перекладознавства.

1.4. Культурологічний підхід в теорії перекладу

Розглядаючи існуючі теорії та моделі перекладу, слід розглянути культурологічний підхід в теорії перекладу, який обґрунтовує можливість і необхідність культурологічного підходу до перекладу і виявляє культурні і когнітивно-семантичні закономірності в мовному структуруванні дійсності.

Відповідно до культурологічної концепції перекладу специфіка культури знаходить двоплановий прояв в текстах, що підлягають перекладу. Перший план може бути визначений як «культура в мові» [33]. Під цим мається на увазі особлива мовна картина світу, тобто своєрідне уявлення дійсності в мові [33]. В цей план входять опосередковані культуральні фактори, а саме специфічні когнітивно-

семантичні структури, що представляють своєрідність структур мислення представників різних культур [33].

Другий план називається «культура, описувана мовою» [33]. Дане поняття і термін мають на увазі те, яким чином культурні ознаки знаходять уявлення у змісті текстів [33]. У зв'язку з цим важливим є розуміння культури як сукупності матеріальних і духовних особливостей народу, які визначають специфіку організації його мислення в суспільному і повсякденному житті [33]. Відповідно до цієї концепції, переклад розглядається як культурологічне явище, що об'єднує в собі два плани: когнітивно-семантичний і реально-культурний. Згідно з цими двома планами перекладацькі проблеми можуть розглядатися в двох аспектах – когнітивно-семантичному і культурологічному.

У кожному з аспектів переклад від тексту до тексту представляє собою перехід від однієї мови до іншої, а також перехід від однієї культури до іншої (від вихідної культури до цільової культури) [54]. Культурологічна концепція перекладу так чи інакше пов'язана з проблемами міжкультурної комунікації, коли при спілкуванні між комунікантами бере участь посередник-перекладач [54]. Переклад розглядається як окремий випадок міжкультурного спілкування, а комуніканти, які є представниками різних культур, можуть бути носіями різних мов або носіями національних варіантів однієї мови. С.Ф. Гончаренко, розглядаючи дефініції перекладу, вказує, що «всякий переклад ... може і повинен розглядатися з трьох точок зору: семантико-сміслової, стилістичної і прагматичної» [54].

При розгляді процесу перекладу складна структура значення мовного знака ясніше себе проявляє при перекладі літературних творів, що визначають не тільки спосіб реалізації процесу перекладу, а й зміст інформації, що передається. Згідно з Гумбольдтом, кожен народ обведений колом своєї мови і вийти з цього кола може, тільки перейшовши в інший [33]. Однак такий «прорив» представляється можливим тоді, коли ми намагаємося проникнути в таємницю «духу» іншого мови [33].

Лінгвостилістичні та екстралінгвістичні особливості перекладу

Паралельно зі зверненням лінгвістики до мови спостерігалася певна консолідація всіх наук про людину (соціологія, психологія, етнографія, фізіологія,

теорія комунікації та інформації). На їх основі відбувалося зародження нових наук (психолінгвістика, соціолінгвістика, етнолінгвістика та ін.) [22]. Стало очевидно, що неможливо вивчати мову у відриві від людини, як представника певної культури, певного соціального колективу і як індивіда, що має свої суб'єктивні риси. Мова завжди невіддільний від людини, а останнього неможливо уявити поза його суб'єктивних суджень і суб'єктивних сприйняття.

У число компонентів перекладацької діяльності, що моделюється в теорії перекладу, крім мови входять тексти, культура і ситуації. Отже, на переклад впливають не тільки лінгвістичні – або мовні – складові, а й екстралінгвістичні, які не уявляють собою якийсь «мовний залишок», як вважав А. І. Смирницький [22], а є невід'ємними складовими частинами двомовної комунікації, без яких мова немислима [22].

Незважаючи на єдність законів логіки і пізнання світу, різні народи мають специфічне «бачення» світу, по-різному відображають в мові навколишню дійсність, і що сама дійсність може не повністю збігатися для різних народів. Національна своєрідність не тільки формальних, а й семантичних структур різних мов пояснює певний мотив і мету, зі складної взаємодії яких народжується сенс тексту або висловлювання в розумінні його автора. Говорить (або пише) повідомляє співрозмовнику (або читачеві) якусь інформацію, висловлює свої емоції, або прагне викликати якісь емоції у одержувача інформації, іноді намагається спонукати його до дій, в тому числі мовних, запитати його про що-небудь і т.д. Хоч би яка була конкретна мета автора тексту, він завжди прагне впливати тим чи іншим чином на інтерпретатора тексту, регулюючи його поведінку в найширшому сенсі слова (свідомість, спонукання, вчинки і т.д.).

Хто говорить в процесі синтезу мови робить шлях від думки до тексту, тобто наділяє свою думку в відповідну форму – текст. У виборі форми він керується, з одного боку, чисто суб'єктивними, екстралінгвістичним міркуванням (мета мовного вчинку), а з іншого – об'єктивно існуючими в даному мовному колективі нормами мовної поведінки. Крім того, автор тексту керується і цілим рядом інших

екстралінгвістичних чинників, які складають в сукупності ситуацію мовного спілкування.

Специфіка діяльності інтерпретатора тексту полягає в тому, що він виконує шлях від тексту до сенсу, здійснює аналіз отриманого тексту з метою вилучення з нього сенсу [47, с.223]. При цьому в мовній діяльності інтерпретатора, в його розумінні сенсу тексту також відіграють велику роль суб'єктивні чинники екстралінгвістичного характеру: фонові знання про предмет мови і енциклопедичні знання, пристрасті, «шкала цінностей» [59].

Мовна ситуація грає важливу роль як в діяльності автора тексту, так і його інтерпретатора. Вона впливає певним чином на формування мотиву і мети висловлювання автора тексту, а також на вибір форми, в яку наділяється авторська думка. Для інтерпретатора тексту сутність мовної ситуації полягає в тому, що він шукає і знаходить в ній додаткові, екстралінгвістичні каталізатори сенсу, тобто мовна ситуація допомагає йому правильно інтерпретувати текст, іноді навіть заповнюючи певні прогалини в його мовному та екстралінгвістичному досвіді. Очевидно, що лінгвістичні й екстралінгвістичні фактори взаємодіють найтіснішим чином як в діяльності автора тексту, так і його інтерпретатора (два фахівця в одній області, що говорять на різних мовах, краще зрозуміють один одного, ніж фахівець і неспеціаліст, що говорять на одній мові).

Породження тексту мовою перекладу, що здійснюється перекладачем, носить несамостійний характер в смисловому плані, так як перекладач реалізує в момент породження мови не свою, а чужу думку. Таким чином, роблячи шлях «текст – сенс тексту», перекладач здійснює самостійну мовну діяльність на першому етапі («текст – сенс») в якості інтерпретатора тексту, а на другому етапі («сенс – текст») його діяльність несамостійна в смисловому плані, але цілком самостійна у виборі форми вираження заданого сенсу [22].

Точний опис психологічних і фізіологічних процесів аналізу і синтезу висловлювання, а може бути, і інших процесів, що відбуваються в мозку людини, дуже важке завдання, так як робота мозку безпосередньому спостереженню не піддається. Існує багато гіпотез щодо цього питання [22]. Однак ясно одне: переклад

являє собою складний розумовий процес, який не можна розглядати ізольовано від всього процесу двомовної комунікації, що починається з моменту породження автором оригіналу висловлювання мовою оригіналу і закінчуються моментом розуміння адресатом перекладу висловлювання на мову перекладу. Переклад не може розглядатися тільки як операції аналізу, перекодування і синтезу, що здійснюються перекладачем поза зв'язком з мовною діяльністю автора оригіналу та адресата перекладу [25, с.205]. Даний підхід не дозволяє вирішити такі фундаментальні проблеми, як адекватність та інваріант в перекладі, оскільки рішення цих питань вимагає співвіднесення результатів перекладацької діяльності з метою висловлювання автора оригіналу і розумінням цієї мети адресатом перекладу. Іншими словами, результати діяльності перекладача можуть бути оцінені тільки у взаємозв'язку і взаємозалежності з мовною діяльністю двох інших учасників акту комунікації [25, с. 205]. Проблематика перекладу не може зводитися до механічної заміни тексту одної мови текстом іншої мови, тобто до примітивного перекодуванню на рівні значення одиниць мови [25, с.206]. В такому випадку можна було б вважати, що теорія перекладу взагалі не є наукою і що досить володіти двома мовами, «кодами» і правилами мовного перекодування, тобто правилами переходу від одного коду до іншого, для того щоб здійснити переказ [25, с.207]. Однак це не так, оскільки правила перекодування при перекладі припускають не тільки облік мовних значень, але і їх взаємодію з екстралінгвістичними факторами. Перекладач не тільки переводить текст з вихідної мови на мову перекладу, а й систему цінностей однієї культури на систему цінностей іншої культури. Для перекладача як медіатора культур важливим є не тільки регулювання власної поведінки, а й здатність передбачати поведінку партнерів по комунікації [1, с.17].

Перекладач в процесі своєї діяльності повинен не тільки враховувати ці труднощі, але і вміти їх долати. Загальна теорія перекладу, яка могла б бути використана для будь-якої комбінації мов, покликана виявити взаємодію всіх факторів, що характеризують процес двомовної комунікації, універсальні проблеми, з якими стикається перекладач, і шляхи їх подолання, іншими словами, визначити загальні закономірності процесу перекладу.

Так, наприклад, вже давно наголошувалося на необхідності дотримання норм мови перекладу. Вважається, що чим наполегливіше буде прагнення перекладача зберегти лад чужої мови, тим гірше передасть він стиль оригіналу.

Одних спостережень над результатами перекладу виявляється недостатньо для того, щоб вирішити цілий ряд питань, пов'язаних з процесом перекладу як особливим видом діяльності людини. Процес перекладу – об'єктивна реальність, тому він може бути досліджений. Той факт, що в будь-якій діяльності людини суб'єктивні і об'єктивні чинники знаходяться в тісній взаємодії, не є перешкодою для дослідження об'єктивних закономірностей цієї діяльності. Однак не слід плутати науку про переклад з наукою про переклад. Наука про переклад або те, що зазвичай називають мистецтвом перекладу, – це вміння знаходити правильні рішення в перекладі. В одних випадках вони можуть бути типовими, в інших – нетривіальними, але завжди повинні бути адекватними. Подібне вміння залежить значною мірою і від суб'єктивних факторів, від здібностей перекладача. Але якщо в перекладі як процесі є свої загальні закономірності, то ці закономірності можуть досліджуватися науковим шляхом, тобто наукою про переклад.

Отже, ми узагальнено навели лише деякі фактори, що впливають на здійснення перекладацької діяльності. Перекладацький процес представлений нами як багатоаспектне явище, при якому зіставляються не тільки мовні форми, а й мовне бачення світу, ситуації культури і широке коло немовних факторів. Відзначено, що еквівалентні міжмовні трансформації, до яких змушений вдаватися перекладач, мають специфіку, яка залежить не тільки від лінгвістичних чинників і норм мови перекладу, а й від комунікативної ситуації, що безпосередньо впливає на формування стратегії перекладача.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Дане дослідження присвячене проблемі соціокультурних аспектів перекладу текстів. Центральним явищем в питанні соціокультурних аспектів є соціокультурна маркована лексика, що відображає національні особливості культури і приналежність носіїв мови оригіналу до певної соціальної групи. При передачі такої лексики перекладачі повинні звертати увагу в першу чергу на прагматичний потенціал тексту оригіналу і намагатися передати його в повній мірі. Це завжди викликає труднощі у перекладачів, які прагнуть до досягнення еквівалентності та адекватності свого перекладу.

В ході теоретичного і практичного дослідження нами вивчено питання соціокультурної адаптації тексту при перекладі.

Соціолінгвістика вивчає багато проблем, однією з яких є культурний та соціальний компонент у мові людей, для передачі якого при перекладі використовуються різні способи.

Найголовнішою проблемою перекладача при передачі прагматики тексту при перекладі є відсутність у рецептора перекладу необхідних фонових знань. Для подолання цих труднощів перекладач вдається до пояснень того, що мається на увазі в тексті оригіналу інформації шляхом використання різних перекладацьких трансформацій.

Художня література рясніє переважно реаліями. Реалія є складним явищем, для передачі якої автору перекладу вимагається виконати величезну роботу, що складається з розпізнання реалії в тексті, її осмислення, аналізу всіх труднощів, які можуть виникнути, і визначення найбільш підходящого способу передачі реалій. Тільки після цього перекладач може назвати свій переклад адекватним і еквівалентним.

Соціолінгвістика вивчає вплив суспільства на мову і мови на суспільство, і в процесі цього вивчення ми стикаємося з величезною кількістю питань, які потребують пояснення. Зокрема, нам цікава проблема культурного компонента в мові людей і способів передачі цього компонента на інші мови. З народження людина володіє національно обумовленою специфікою використання мовних засобів. Іншими

словами, людина володіє знаннями про стандартні, загальноприйнятих в даному суспільстві конотаціях слів, які можуть бути обумовлені національно і соціально.

При перекладі стандартних для носія мови конотацій слів на іншу мову перекладачеві потрібно створити комунікативно рівний оригіналу твір. Для досягнення цієї мети перекладач використовує безліч прийомів, таких як додавання, опущення, заміна, генералізація і конкретизація, використання еквівалента, модуляція, а також соціокультурний коментар.

Соціокультурний аспект перекладу мабуть один з найскладніших перекладацьких аспектів. Однак не тільки найскладніших, але і самих цікавих та пізнавальних. Ми ще раз переконуємося, що переклад, а особливо його соціокультурний аспект відрізняється багатогранністю і складністю.

Отже, беручи до уваги всю багатогранність перекладу, потрібно виробляти вміння до розрізнення стильових, смислових та інших відтінків письмової або усної мови, також треба передбачити синонімічність слова, його різні стильові забарвлення, та доповнювати знання з історії мови перекладу, розвитку її культури, оперувати історичними фактами.

РОЗДІЛ 2

СОЦІОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

2.1. Способи соціокультурної адаптації при перекладі тексту

Адаптація тексту для іншомовної аудиторії є однією з найактуальніших проблем сучасного перекладознавства і зачіпає різні його аспекти. Вивчення адаптації здійснюється з лінгвістичної, прагматичної і соціокультурної точок зору. Незважаючи на деяку розмитість даного явища, в категоріальному апараті як вітчизняної, так і зарубіжної науки про переклад чітко виділилися теоретичні положення, що дозволяють більш детально вивчити явище адаптації при перекладі і емпірично застосувати отримані дані.

По-перше, сам процес адаптації представляється як сукупність двох найважливіших складових – прагматичної і соціокультурної [80, с.62]. У зарубіжному перекладознавстві прагматична адаптація розуміється як «зміна вихідного тексту з метою створення такого тексту перекладу, який відповідає потребам нового мовного середовища» [80, с.63]. Соціокультурна адаптація, в свою чергу, має на увазі складну систему «адаптаційних змін, спрямованих на зменшення культурної і часової відстані між вихідним текстом і текстом перекладу» [87, с.19].

По-друге, адаптація в процесі перекладу може виступати як прийом і як стратегія (в зарубіжному перекладознавстві дані терміни еквівалентні термінам «локальна» і «глобальна» адаптація, відповідно [71, с.54]). Використання перекладацького прийому адаптації викликано, як правило, одиничними труднощами в процесі перекладу.

Прийом адаптації застосовується по відношенню до ізольованих частин тексту, а його використання дозволяє подолати лінгвістичні, прагматичні і соціокультурні проблеми «внутрішньої природи» [71, с.41].

Стратегія адаптації, навпаки, застосовується по відношенню до всього вихідного тексту, а її використання викликано, як правило, «зовнішніми чинниками» (напр., вимоги замовника, потреби нового мовного середовища і т.д.) [71, с.41]. На відміну від прийому адаптації, стратегія адаптації веде до повної реконструкції

тексту, впливаючи на зміну його «цілі, функції або способу впливу на аудиторію» [71, с.41].

У дослідженнях лінгвістів виділяються такі прийоми і стратегії прагматичної і соціокультурної адаптації:

- прийоми прагматичної адаптації: «опущення», «експлікація», «екзотизація», «осучаснення» [72, с.34];
- стратегії прагматичної адаптації: «зміна повноти інформації», «зміна ступеня включеності автора», «іллокутивна зміна», «зміна структури вихідного тексту», «частковий переклад», «переклад-редагування» [72, с.60-63];
- прийоми соціокультурної адаптації [35, с.54]: «транскрипція / транслітерація», «генералізація / конкретизація», «переклад більш / менш експресивним еквівалентом», «переклад запозиченням», «переклад за допомогою перефразування», «опущення / доповнення інформації», «переклад за допомогою ілюстрації ції» [35, с.54], «переклад функціональним еквівалентом», «дослівний переклад», «описовий переклад» [85, с.5];
- стратегії соціокультурної адаптації: «доместикація», «форенізація» [72, с.65].

Ґрунтуючись на теоретичних дослідженнях вітчизняного і зарубіжного перекладознавства [16], виділяються критерії вихідного тексту, які, як правило, мають на увазі використання прагматичної і соціокультурної адаптації. Для більш чіткої класифікації і структурування цих критеріїв застосовується «дискурсивно-комунікативна модель перекладу» [15]. Використання дискурсивно-комунікативної моделі перекладу в даному дослідженні актуально з кількох причин.

По-перше, дискурсивно-комунікативна модель перекладу дозволяє розглядати і аналізувати вихідний текст на трьох рівнях: «рівень тексту» – «мікростратегії перекладу, що формулюються на основі особливостей і дискурсивних характеристик тексту», «рівень дискурсу» і «рівень комунікації» - «макростратегії перекладу, що формулюються з урахуванням особливостей дискурсу і комунікації»[15, с.110]. Всі рівні дискурсивно-комунікативної моделі перекладу взаємопов'язані і утворюють чітку систему параметрів, що забезпечує комплексний підхід до аналізу тексту. На

думку Т.А. Волкової, «комплексна характеристика окремих видів інституціонального дискурсу з урахуванням основних особливостей тексту, дискурсу, комунікації та аспектів інтердискурсивності дає перекладачеві можливість сформулювати стратегію перекладу вихідного текста» [15, с.48].

По-друге, розглядаючи дискурсивно-комунікативну модель перекладу, можна з'ясувати, що її параметри на рівні тексту, рівні дискурсу та рівні комунікації не тільки корелюють з критеріями соціокультурної і прагматичної адаптації, виділеними раніше, але і поповнюють ряд цих критеріїв. Це дозволяє розділити параметри дискурсивно-комунікативної моделі перекладу на дві групи: соціокультурні та прагматичні.

Соціокультурні критерії на рівні тексту:

- ідіоматичні вирази і гра слів, що вимагають певних фонових знань в новому мовному середовищі;
- використання займенників, які не є узуальними для носіїв мови перекладу;
- лакуни і культурні реалії, які можуть бути відсутніми в мові перекладу;
- лексичні елементи, що відображають культурні та соціальні особливості носіїв вихідної мови і їх особливості сприйняття навколишнього світу (опис культурно значущих жестів, позначення одиниць виміру, спеціальна термінологія, аббревіатури, власні імена, топоніми) [16].

Соціокультурні критерії на рівні дискурсу:

- цінності вихідного дискурсу, що відображають ключові поняття культури носіїв вихідної мови;
- у разі якщо дані цінності імпліцитно закладені в структурі вихідного тексту і не мають явного мовного вираження, соціокультурна адаптація не потрібна;
- інтердискурсивні елементи вихідного тексту [16].

Соціокультурні критерії на рівні комунікації:

- інтертекстуальні елементи вихідного тексту, які можуть виявитися незнайомими носіям мови перекладу (алюзії, цитати, відсилання до історичних подій або персоналій, відсилання до творів літератури і мистецтва, статистичні дані) [16].

Прагматичні критерії на рівні тексту:

- лексичні і семантичні параметри вихідного тексту, що відображають прагматичний намір автора (напр., розмовні вирази, оцінна лексика). Дані параметри можуть перешкоджати процесу перекладу, будучи неузувальними для нового мовного середовища;
- синтаксичні особливості вихідного тексту (прості, складні, неповні, безособові пропозиції; зміна порядку слів; наявність окличних речень; риторичні запитання; анафори; суміш прямої і непрямой мови);
- граматичні параметри (дана група параметрів була виділена в рамках дослідження) вихідного тексту (використання модальних дієслів, інфінітивів, герундій і т.д.);
- стилістичні параметри вихідного тексту (комбінація функціональних стилів всередині одного тексту; виразні засоби: метафори, епітети, уособлення) [69].

Прагматичні критерії на рівні дискурсу:

- цілі дискурсу, вузлові точки дискурсу, хронотоп, поле дискурсу (тематика), напрямок дискурсу (статус, кількість і соціальні характеристики учасників) [71].

Прагматичні критерії на рівні комунікації:

- функції комунікації: когнітивна, комунікативна, мотиваційна, емотивна, металінгвістична, фактична, естетична;
- типові властивості комунікації (ритуальність / інформативність, інституційність / особистісний характер, езотеричність / загальнодоступність, редуccionізм / повнота інформації, стандартність / експресивність, явна / прихована оцінка, агресивність / толерантність, діалогічність / монологічність) [71].

2.2. Прийоми та методи досягнення еквівалентності перекладу

Для кожного з перекладачів одним із головних завдань є найбільш повна і точна передача змісту вихідного тексту образотворчими засобами мови перекладу. Однак,

з огляду на те що кожна мова має свою специфіку, свої стилістичні особливості, свою базу ідіоматичних виразів, це завдання вирішується легко далеко не завжди. Крім того, в залежності від стилю і жанру тексту, області знань, до якої він має відношення, може змінюватися саме розуміння того, що ж є в цьому тексті головною цінністю і до чого необхідно проявити особливу увагу при роботі над перекладом.

Перш за все, визначимося з терміном «еквівалентність» [5] і зробимо деякі зауваження щодо застосування цього терміну в області перекладацької діяльності.

Говорячи простою мовою, еквівалентність є синонімом рівнозначності і застосовується, головним чином, в сфері точних наук.

Однак, на відміну від математичних формул, які можуть мати лише числове значення, тексти мають в цьому сенсі набагато більший діапазон. Вони можуть мати значення: інформаційне (новини, публіцистичний текст), наукове (наукові, науково-популярні тексти), дидактичний (освітня література), практично-прикладне (технічні тексти, інструкції) і, нарешті, художнє (різні жанри художньої літератури) [5].

Відповідно, для того щоб говорити про еквівалентність перекладу, перш за все, необхідно визначити, що в даному конкретному тексті є головним. Справа в тому, що абсолютно еквівалентний переклад неможливий практично ніколи; виняток становлять хіба що елементарні фрази або вирази. Коли ж мова йде про більш-менш великий текст, перед перекладачем постає неминуче питання про те, якому зі складових елементів тексту приділити особливу увагу, а яким пожертвувати.

Наприклад, якщо оригінал відноситься до сфери публіцистики, перекладач повинен зосередитися на точності передачі відомостей і емоційного забарвлення; якщо це науковий або науково-популярний текст, тоді дуже важливо вникнути в термінологію, пов'язану з розглянутою темою, і ретельно вивчити предмет, про який йде мова, тільки в цьому випадку можна говорити про еквівалентний переклад; якщо текст відноситься до художніх творів, тоді перекладачеві необхідно зосередитися не на буквальності перекладу, а на передачі художнього вираження, що має вплинути на читача; технічний переклад, навпаки, вимагає абсолютної буквальності при майже повному ігноруванні художньої складової; матеріали, що мають дидактичне значення

повинні переводитися досить точно, але простою і доступною мовою, хоча тут, знову-таки, дуже багато залежить від того, до якої з галузей знань вони відносяться.

Майстерність перекладача полягає, перш за все, в тому, щоб не просто зрозуміти текст оригіналу, а й відшукати в мові перекладу лексичні одиниці, здатні найбільш повно відобразити відповідні елементи джерела. Неможливо переоцінити перекладацьке «чуття». Це слово взято в лапки не випадково, так як насправді мається на увазі, що з досвідом набувається навик, що дозволяє виявляти найменші смислові порушення в перекладі. Завдяки йому перекладач-професіонал відразу може визначити ділянки перекладу, в яких допущена помилка, і провести необхідне коригування. Основою цього «чуття» є вміння сприймати і розглядати текст цілісно і погоджувати різні частини перекладу між собою.

Великим недоліком електронних перекладачів, який робить їх абсолютно нездатними до якісному перекладу більш-менш складних текстів, є те, що вони не можуть узгодити те чи інше слово, ту чи іншу фразу з усім текстом, зі згаданими до цього обставинами і фактами. Живий перекладач має в цьому сенсі незаперечною перевагою, яким може і повинен користуватися. З десятків, а іноді й сотень можливих перекладів тієї чи іншої лексичної одиниці потрібно вибрати саме той варіант, який бездоганно впишеться в логічну нитку розповіді.

Отже, якою ж є формула досягнення найбільшої еквівалентності перекладу.

Перш за все, визначається специфіка тексту і з'ясовується, на який з вищезазначених аспектів початкового тексту робиться основний упор.

На наступному етапі йде загальне ознайомлення з текстом і виявлення основної мети, яку переслідував автор, а також завдання, які він ставив перед собою. Це допомагає вірно визначити роль, яку відіграють ті чи інші частини тексту в рішенні цих завдань і в досягненні основної мети.

Потім безпосередньо відбувається робота над перекладом, постійно тримаючи в розумі вищезгадані цілі і завдання, визначаючи функцію тих чи інших частин тексту і їх місце в логічній структурі джерела.

Після закінчення перекладу необхідно ще раз прочитати оригінальний текст і виконану роботу, причому бажано це робити по абзацах: на цьому етапі часто

виявляються допущені помилки і неточності, що залишилися непоміченими під час основної роботи. Крім того, це останнє зіставлення дає можливість оцінити якість перекладу з точки зору цілісності і при необхідності ввести остаточні корективи.

Поняття еквівалентності в сучасній теорії перекладу

Еквівалентність перекладу не означає, що вихідні та цільові тексти однакові. Це ступінь подібності між вихідними та цільовими текстами, виміряна на певному рівні. Якщо розглядати з семіотичного кута, вихідні та цільові тексти можуть бути однаковими прагматично, семантично та структурно.

Кожен текст повинен бути прагматично еквівалентний вихідному тексту, це означає, що обидва тексти повинні мати одну і ту ж комунікативну функцію.

Цільовий текст повинен мати такий же вплив на рецептора, як і вихідний текст.

Семантична ідентичність передбачає опис тієї самої ситуації, використовуючи подібне лексичне значення одиниць та подібне граматичне значення елементів.

Структурна схожість передбачає найбільш тісну можливу формальну відповідність між вихідним текстом та цільовим текстом.

Як відомо, однією з майбутніх проблем перекладознавства є уніфікація або створення єдиної термінології, завжди враховуючи, що за кожним терміном стоїть концепція, визначення якої затверджено різними школами перекладу. Слід зазначити, що теорія перекладу після здобуття своєї назви та статусу у важливій галузі філології залишається дисципліною, трохи дискредитованою як загальною, так і прикладною лінгвістикою. Однією з причин такого презирства є те, що незважаючи на тисячі і тисячі монографій, тез та статей, опублікованих у всьому світі, що стосуються проблеми перекладацької практики та її теорії, а також того, що вона конкретизована як загальна та спеціальна теорія, перекладацька критика, історія перекладів та історія перекладу, але інші досі не мають унікальної та цілісної термінології, без наукового визначення ключових термінів, таких як переклад чи процес перекладу.

Кожен дослідник створює власну термінологію, захищає свої критерії оцінювання перекладу. Десятки визначень відображають різні точки зору на поступальну діяльність: від трактування до неї як до торгівлі, до відповідності її науковій творчості чи мистецтву, не з'ясовуючи сутності цього явища та

відповідаючи на головне запитання: як оригінал є аналогом перекладу, чи є аналог заміником або еквівалентом літературного твору чи це його текстовий зміст?

В цьому пункті розглядаються два терміни: адекватність та еквівалентність, які схоже, для декількох поколінь перекладачів залишаються ключовими умовами при відстоюванні ефективності їх теорії перекладу, і відомо, що теорій, а точніше концепцій, вже існує багато.

Ну а терміни-поняття адекватність та еквівалентність давно стали традиційними та незамінними у численних визначеннях процесу перекладу: перекладачі використовують їх, виставляючи критерії, щоб оцінити як результати, так і суть процесу перекладу.

Батьки-творці російської школи перекладу вже у 1920 р. запропонували принцип адекватності перекладу як основний, фундаментальний. Так, у першому трансляційному трактаті того часу «Проблеми літературного перекладу» (друге його видання з'являється у 1920 р.) Ф. Д. Батюшков зазначає, що: «принцип справжнього літературного перекладу існує лише один: прагнути до адекватності. Умови для його досягнення різні. Перекладач залежить не лише від його вміння користуватися ресурсами рідної мови, але і від самої природи його мови, її гнучкості та загальних якостей нації.» [7, с.12].

Поняття еквівалентності (від лат. "Aequus" – подібне "valens (valentis)" – те, що має значення) визначає якість того, що певним чином відповідає іншому і може представляти його заміником, як і еквівалентність перекладу, це означає, що останній має однакове значення за певних обставин і на певному рівні (або у всій його повноті у виняткових випадках), що відповідає, суті перекладу і може розглядатися як головний критерій його оцінки, на відміну від адекватності, розуміється як рівність або тотожність текстів, що неможливо [78, с.232].

Дійсно, Якобсон був першим, хто усвідомив діалектичну природу концепції еквівалентності, можливість використання її на будь-якому рівні вихідної структури (граматичної, синтаксичної, лексичної логіки тощо) [6, с.18]. Ну, у згаданій статті Якобсон наполягає на тому, що «два еквівалентні твердження беруть участь у

перекладі, у двох різних кодах, роблячи висновок, що еквівалентність, яка співіснує з різницею – головна мовна проблема» [6, с.19].

Повний еквівалент оригіналу на рівні його розробленого змісту без досягнення еквівалентності на рівні його художньої форми, який можна вважати адекватною версією одними (наприклад, студентами твору), а не іншими (звичайними читачами) [6, с.19].

Поняття адекватності та еквівалентності, запропоноване російськими та чеськими лінгвістами, використовуються до 1960-х років як синоніми, що відрізняються скоріше географією їх використання: російська школа перекладу, а потім пізніше болгарська та словенська, віддали перевагу терміну адекватність [6, с.20].

Західноєвропейські та північноамериканські школи еквівалентності. Г.Кетфорд розробляє концепцію еквівалентності у своїй праці "Лінгвістична теорія перекладу" (1967), де автор пропонує еквівалентний текстовий термін перекладу або текстова еквівалентність (фактично маючи на увазі стилістичну еквівалентність) як ключову концепцію, що трактує трансляційну еквівалентність як емпіричне явище, виявлене в процесі порівняння тексту оригіналу і тексту перекладу [67].

У свою чергу Е. Найда вже у 1964 р. у своїй книзі «Назустріч науці про переклад» визначає два основні типи еквівалентності: формальну еквівалентність та динаміку [83]. Переклад, заснований на принципі динамічної еквівалентності, відповідає концепції адекватного перекладу, запропонованій Смирновим у 1930 р. за словами Найди, переклад цього типу «є найближчим і найбільш природним еквівалентом оригінальної комунікації», що супроводжується «різними перетвореннями формально», «жертвуючи деякими речами і призначений справити еквівалентний вплив, а не надати еквівалентну форму» [6, с.128]. Коротше кажучи, такий переклад відповідає не лише «вимогам мови перекладу та його культури загалом, але й контексту даного висловлювання та одержувача перекладу» [6, с. 132].

Поняття еквівалентності було органічно введено в комунікативну теорію перекладу, де можна розмежувати комунікативну еквівалентність (відносини між двома текстами) та функціональну (еквівалентність значень) [6, с. 154]. На думку Г.

Джагера, «не тільки в межах мови може існувати кілька рівнозначних текстів у своєму комунікативному розумінні, але стосовно оригіналу може бути декілька перекладів. Що означає, що тексти, не будучи абсолютно однаковими за своїм функціональним значенням, можуть бути еквівалентними у своєму комунікативному розумінні, а якщо мова йде про тексти різними мовами, вони повинні бути пов'язані як оригінальний переклад» [6, с.155].

Можливість аргументування використання терміну еквівалентність є банальним порівнянням з еквівалентами національних валют: враховуючи низку умов та обставин (серед інших соціально-економічної ситуації) встановлено, наприклад, що один долар дорівнює ста песетам, це зрозуміло, що це співвідношення, коли одна зміна для іншої може бути несправедливою або коректною з економічної чи політичної точки зору і має тимчасовий характер, і що без сумніву в майбутньому цей еквівалент зміниться, оскільки умови та обставини його використання будуть змінюватися, тому що його функція зумовлена об'єктивною потребою в заміні [6, с.156]. Тому для оцінки еквівалентності перекладів твору автора чи літератури, про яку йдеться, необхідно реконструювати «її обставину» – історичний та культурний контекст свого часу, також в еквівалентності сучасних перекладів важливо знати сучасний контекст та поважати традиції перекладу.

Вивчення визначальних факторів результату процесу перекладу та критеріїв його оцінки приводить до наступного висновку: еквівалентність перекладу відповідно до його комунікативної мети та прагматичного завдання, – саме таке тлумачення оригінального тексту дозволяє досягти функціональної подібності в перекладеному тексті [71].

У свою чергу, ця функціональна схожість передбачає стилістичну схожість, тобто еквівалентність експресивних ресурсів, що природно не може бути зведено до формальної ідентичності елементів мови [71]. Так само еквівалентність кожного перекладу неминуче зумовлена історико-культурним контекстом часу його створення.

Насправді, кожен текст сам розміщується в певній ситуації, яку повинен правильно визначити і врахувати перекладач. Після аналізу тексту оригіналу, Хаус

вважає, що якщо текст оригінал і текст перекладу суттєво відрізняються за ситуаційними ознаками, то вони функціонально не еквівалентні, а переклад насправді не має високої якості, вона представляє, що «текст перекладу повинен не тільки відповідати його вихідному тексту у функції, але він повинен використовувати еквівалентний ситуаційно-розмірний інструмент для досягнення цієї функції» [78, с.234]. Теорія еквівалентності Хауса в перекладі здається набагато гнучкішою, ніж у Кетфорда [78, с.234]. Насправді вона наводить приклад, використовує повні тексти, і що ще важливіше, вона пов'язує мовні особливості з контекстом як вихідного, так і цільового тексту [78, с.235].

Роман Якобсон (1959) [78] у своєму дослідженні про еквівалентність дав нову перспективу теоретичному аналізу перекладу, оскільки він ввів поняття «еквівалентність у різниці» [78, с.237]. На основі свого семіотичного підходу до мови він пропонує три види перекладу:

- внутрішньомовна (в межах однієї мови, тобто переформулювання парафрази);
- мовна (між двома мовами);
- інтерсеміотичний (між знаковими системами) [78, с.237].

Якобсон стверджує, що у випадку міжмовного перекладу перекладач використовує синоніми для передачі повідомлення тексту оригіналу. Це означає, що в міжмовних перекладах не існує повної еквівалентності між кодовими одиницями [78].

Згідно з його теорією, «переклад включає два еквівалентні повідомлення у двох різних кодах» [78, с.238]. Якобсон також каже, що з граматичної точки зору мови можуть відрізнятися одна від одної більшою чи меншою мірою, але це не означає, що переклад неможливий, інакше кажучи, перекладач може зіткнутися з проблемою знаходження еквіваленту [78, с.238]. Він також говорить, що «коли є дефіцит, термінологію можна кваліфікувати та посилити за допомогою позикових слів або перекладів позики, неологізмів або смислових зрушень і, нарешті, циркуляторними циклами» [78, с.238].

Таким чином можна навести п'ять різних типів смислових зв'язків між рівнозначними фразами (текстами) двома мовами. Таким чином, всі переклади

можуть бути класифіковані на п'ять типів еквівалентності, які відрізняються за обсягом та характером інформації, що зберігається в кожному. Кожен наступний тип еквівалентності зберігає ту частину оригінального вмісту, яка включає інформацію, збережену в попередніх видах.

Кожен переклад може розглядатися як належний до певного типу еквівалентності. Оскільки кожен наступний тип передбачає більш високий ступінь смислової подібності, тому можна сказати, що кожен переклад робиться на певному рівні еквівалентності.

Кожен рівень еквівалентності характеризується частиною інформації, утримання якої відрізняє його від попереднього рівня.

Список рівнів:

- 1) рівень доцільності спілкування;
- 2) рівень (виявлення) ситуації;
- 3) рівень методу опис (ситуації);
- 4) рівень синтаксичних значень;
- 5) рівень слова семантики [78, с.239].

Еквівалентність всіх рівнів вмісту оригіналу і перекладу

У процесі перекладу з однієї мови на іншу необхідно встановити максимальну еквівалентність всіх рівнів змісту оригіналу і перекладу. При цьому приймається до уваги не лише інформативна еквівалентність, тобто збіг смислового обсягу речення в оригіналі і перекладі, а й еквівалентність засобів вираження, що використовуються для репрезентації смислового обсягу речення вихідної мови в перекладі.

Структурні схеми синтаксичних конструкцій іспанської та української мов в основному збігаються. Тому в перекладі нерідко зберігається структурний обсяг речення. Однак деякі синтаксичні конструкції іспанської мови як мови аналітичного ладу не мають формальної відповідності в українській мові.

Еквівалентність граматичних структур може мати відносний характер:

- нееквівалентність структурних схем речення може бути абсолютною;

- смислова нееквівалентність – відносна, тобто смислова еквівалентність може встановлюватися між різними за обсягом і структурою реченнями при розбіжності лексичних одиниць в оригіналі і перекладі.

При цьому часто мова йде про речення фразеологічного характеру. Слід вказати і на ситуативне розширення смислового, а отже, і структурного обсягу речення, а саме вільний переклад.

Смисловий обсяг речення в перекладі

Смисловий обсяг речення в перекладі повинен максимально збігатися, що диктується метою перекладу: зберегти в перекладі єдність форми і змісту речення мови оригіналу відповідно до мовних норм мови перекладу.

Інформативна відповідність досягається завдяки еквівалентності смислових обсягів речення і прагненням до еквівалентності їх структурних обсягів. Слід пам'ятати також про логічну послідовність передачі інформації.

Однак смисловий обсяг речення при перекладі може змінюватися (розширюватися або звужуватися), що тягне за собою трансформацію в структурній схемі речення. Це викликано, з одного боку, причинами лексичного порядку, з іншого – граматичного. Розширення смислового, а отже і структурного обсягу речення в мові перекладу може бути пов'язано з репрезентацією в останньому слові вихідної мови в його синонімічному ряду.

Введення узагальнення в речення мови перекладу розширює смисловий обсяг речення. При цьому змінюється тип речення. При перекладі спостерігається конситуативна модифікація типу речення за метою висловлювання, в наслідок чого його актуальна інформація зазнає деякі зміни, тобто має місце антонімічний переклад.

Декодування при перекладі іспанських присвійних, вказівних займенників розширює смисловий і структурний обсяги пропозиції в українській мові. Декодування здійснюється тільки контекстуально. Опущення при перекладі будь-якого члена речення звужує структурну схему речення і впливає на його смисловий обсяг. Іноді при перекладі опускається навіть підрядне речення.

Збіг чи розбіжність структурної схеми речення в мові оригіналу і перекладу певною мірою обумовлює вибір виду перекладу: дослівний або вільний. Але в будь-

якому випадку в процесі перекладу необхідно знайти оптимальну структуру речення з точки зору комунікативної форми і схеми, враховуючи всі лексикограматичні і стилістичні чинники мови перекладу.

2.3. Методи перекладу безеквівалентної лексики

Наявність в будь-якій мові слів, що не можуть бути перекладеними однослівно в інших мовах, дозволяє виявити національно-культурну специфіку мовної картини певного лінгвокультурного суспільства.

Верещагін і Костомаров визначають шар безеквівалентної лексики, як «слова, план вираження яких неможливо зіставити з будь-якими лексичними поняттями» [11, с. 56].

Влахов, Флорін пропонують наступне трактування безеквівалентної лексики: «лексичні (і фразеологічні) одиниці, які не мають перекладацьких еквівалентів в мові перекладу» [14, с.8].

Бархударов, розглядаючи питання про безеквівалентну лексику, пропонує звузити її, виключивши з поняття ті слова, яким знайдено відповідність в практиці перекладу [5, с. 44]. Автор пропонує дати визначення безеквівалентної лексики як «лексичні одиниці (слова і стійкі словосполучення) однієї з мов, які не мають ні повних, ні часткових еквівалентів серед лексичних одиниць іншої мови» [5, с.44]. Сюди відносяться особисті імена, географічні назви, назви установ, організацій, які не мають постійних відповідників в лексиконі іншої мови [5, с. 44].

Під безеквівалентній лексичній одиниці вихідної мови можна зрозуміти лише те, що вона не має аналога в лексичній системі мови, що, тобто такого "готового" слова або сталого словосполучення, які можна підставити замість неї в контексті конкретного перекладу [26, с.80].

Традиційно до причин безеквівалентності, відносять:

- відсутність предмета, явища в житті народу мови (речова безеквівалентність);
- відсутність в мові тотожного поняття (лексико-семантична безеквівалентність);

- відмінність лексико-семантичних характеристик (стилістична безеквівалентність) [26, с.82].

Не є важливим, з перекладацької точки зору, відсутність чи тотожність поняття в мові, тому що в силу відмінностей в мовному мисленні і є його наслідком різного членування об'єктивного світу, поняття, котрі порівнюються в мові перекладу і вихідній мові не збігаються [26, с.82]. Крім того, з точки зору перекладу, однією з актуальних ознак еквівалентності є збіг не понять, а значень, оскільки при перекладі, є важливими не стільки поняття, що стоять за словом, скільки їх значення в даному контексті [26, с.82].

А.О. Іванов поділяє всю безеквівалентну лексику на три великі групи [26]:

- референціально-безеквівалентну, яка включає в себе терміни, індивідуальні (авторські) неологізми, семантичні лакуни, слова широкої семантики, складні слова;
- прагматично-безеквівалентну, що об'єднує відхилення від загальномовної норми, іншомовні вкраплення, скорочення (аббревіатури), слова з суфіксами суб'єктивної оцінки, вигуки, звуконаслідування і асоціативні лакуни;
- альтернативно-безеквівалентну лексику, що включає в себе імена власні, звернення, реалії та фразеологізми [26, с.46].

На основі класифікації А.О. Іванова [26], можна охарактеризувати кожен групу безеквівалентної лексики.

Отже, терміни – це слова або словосполучення спеціальної (наукового, технічного і т.п.) мови, створювані для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів [5]. Здебільшого терміни зазвичай мають постійні еквіваленти в інших мовах, що пояснюється більш-менш рівномірним розвитком науки і техніки, які в своєму русі не залежать від національних відмінностей [5]. Безеквівалентними можуть бути тільки ті терміни, які відображають якісь нові для мови поняття [5]. Головні переваги терміну – його стислість і однозначність. Це і визначає вибір способів перекладу термінів, провідне місце серед яких займає запозичення.

Говорячи про індивідуальні (авторські) неологізми, з точки зору перекладу, було б малопродуктивним об'єднувати в одну групу безеквівалентної лексики всі лексичні одиниці, які можна визначити як неологізми, тобто слова або обороти, створені для позначення нового предмета чи поняття [26, с. 136]. Авторські неологізми відрізняються від всіх груп неологізмів насамперед тим, що вони створені одним автором одного твору і існують тільки в ньому і, більш того, вони несуть особливе смислове навантаження в рамках даного твору.

Термін «лакуна» позначає пробіл або пропуск [26, с. 136]. Говорячи про семантичні лакуни, мається на увазі відсутність в мові певного, конкретного поняття, що позначається в початковій мові даною лексичною одиницею (словом або словосполученням) [26, с.137]. Але мова не про неможливість висловлення цього поняття засобами мови, а тільки про відсутність в мові одиниці аналогічного рівня для позначення цього поняття.

Складні слова, як правило, не мають готових еквівалентів в мові [26, с. 137].

Прагматично-безеквівалентна лексика становить другу групу безеквівалентної лексики [26, с. 119].

Групу прагматично-безеквівалентної лексики становить відхилення від загальномовних норм [26, с. 119]. Сюди відносяться, перш за все, як територіальні, так і соціальні діалектизми, локалізми, жаргонізми, вульгаризми, сленгізми, загальномовні норми, які не мають прагматично адекватних еквівалентів у мові перекладу [26, с.120].

До групи прагматично-безеквівалентної лексики також відносяться іншомовні вкраплення – слова і вирази на чужому для оригіналу морфологічних або синтаксичних змін, введені автором для надання тексту автентичності, для створення колориту, атмосфери або враження начитаності або вченості, іноді – відтінку комічності або іронії [26, с. 122]. Скорочення (абревіатури), в більшості своїй пов'язані з науковою, військово-технічною і тому подібною спеціальною лексикою, останнім часом все більше проникають в повсякденну розмовну мову, а звідси і в художню літературу, мову радіо і телебачення, мову публіцистики [26, с.122].

Вибуки, що представляють собою клас незмінних слів, позбавлених спеціальних граматичних показників і володіють особливою експресивно-семантичною функцією, що полягає у вираженні будь-яких відчуттів і почуттів, що, як правило, дуже невизначено описується в двомовних словниках, теж є в більшості своїй прагматично безеквівалентна [26, с. 123].

До прагматично-безеквівалентної лексики відносяться і асоціативні лакуни, мається на увазі відсутність в відповідній мові додаткових асоціацій (конотацій), з якими пов'язується слово вихідної мови, або неспівпадіння цих асоціацій при збігу референціальних значень [26, с. 124].

Третю групу становить альтернативно-безеквівалентна лексика, яка, в залежності від обраного способу перекладу, може бути або референціально-безеквівалентною (тобто розходиться з відповідною одиницею мови в референціальному значенні), або прагматично-безеквівалентною (тобто розходиться з нею в прагматичному значенні) [26, с. 125]. У цю групу входять власні імена, звернення, реалії, фразеологізми [26, с.125].

Отже, національно-специфічний компонент безеквівалентної лексики та її розуміння допомагає в розкритті соціокультурної специфіки того чи іншого народу.

2.4. Реалії та квазіреалії художнього твору, їх роль в дії тексту перекладу на отримувача

У житті кожної етнічної групи, культури і субкультури існують певні поняття або предмети, специфічні тільки для цієї конкретної групи. У мовознавстві подібні явища отримали назву «реалії» [20]. Вони найбільш наочно демонструють взаємозв'язок мови і культури: поява нових реалій в матеріальному і духовному житті суспільства веде до виникнення відповідних слів у мові. Передача таких слів з мови на мову – предмет інтересу філологів і перекладознавців вже не один десяток років, оскільки саме реалії сприяють формуванню в свідомості інокультурного реципієнта образу тієї чи іншої культури / етнічної групи.

В філології існує двояке розуміння реалій:

1) як предмета, поняття, явища, характерного для історії, культури певного народу, країни і не зустрічається у інших, такої точки зору дотримуються О.С. Ахманова, А.А. Реформатський, Я.І. Рецкер, та ін. [4; 51; 52];

2) як слова або словосполучення, що позначають такий предмет, поняття, явище (лексема, фразеологізм, прислів'я, приказка), такий погляд на реальності Л.С. Бархударова, В.Н. Комісарова, С. Влахова, та ін. [5; 14; 29].

Власне лінгвістичну дефініцію реальій дає українська дослідниця Р.П. Зорівчак [24]: «Реалії – це моно- і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких включає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови перекладу» [24, с.58].

Всі ці визначення можна екстраполювати на реальії культур і етносів, що описуються в художніх творах, що відносяться до літератури фентезі.

Світ фентезі існує тільки в уяві автора і його читачів, а значить, реальії фентезі мають певну специфіку. У творах фентезі є як реальії, існуючі в нашому світі (так як автор конструює світ фентезі на основі свого мовного, культурного і особистісного досвіду), так і придумані мовні одиниці, службовці для опису альтернативного світу, його природи, традицій, культури, населення і т. д. Це відповідає двом способам використання слів в процесах мовної номінації: залучення готового слова і конструювання [51, с.21]. Сконструйовані слова можуть позначатися як потенційні слова (Е.А. Земська); квазітерміни (Е.М. Меднікова); егологізми (В.С. Виноградов; А.А. Аржанов); квазілексеми, okazіональні утворення (С.Н. Соскіна); лексика віртуального простору (Е.А. Лугова); авторські (індивідуально-авторські) неологізми (Р.Ю. Намітокова); авторські художні новоутворення (В.М. Беренкова) і т. д. [51, с.21].

Мовні одиниці такого типу в фентезі визначаються особливою стильовою рисою. Для позначення цих одиниць використовується термін «квазіреалії». Це поняття необхідно відрізнити від схожого терміна псевдореалії, що позначає «реалії, створені за зразком відомих читачеві явищ, фактів, осіб, імен, з якими зберігається асоціативний зв'язок» [9, с.214]. Термін «квазіреалії» використовується також для

позначення слів (словосполучень), пов'язаних з тематикою науково-фантастичних творів, з описом теоретично можливих, але не здійснених рішень наукових, або технічних проблем, або елементів навколишнього середовища вигаданого світу [61, с.295].

Грецька приставка псевдо- означає «уявний, помилковий» [46]. Але реалії фентезі правдиві, вони лише є плодом уяви автора. Тому при позначенні цього класу слів доцільно використовувати саме латинську приставку квазі-, що має значення не "помилковий», а «уявний», «несправжній», «майже», «близько» [46]. Головна функція квазіреалій в фентезі – позначення і найменування об'єктів і явищ вигаданого світу [46]. Подібні слова дозволяють читачеві цілком поринути в уявний світ твору і побудувати в свідомості певний образ такого світу. При аналізі великих класів слів особливе значення набуває виділення тематичних груп, «об'єднань слів, які ґрунтуються не на лексико-семантичних зв'язках, а на класифікації самих предметів і явищ» [68, с.144].

Тематична класифікація дає можливість найбільш повно систематизувати опис реалій, окреслити основні сфери дійсності, яким належить денотат цих слів. Але лише деякі з тематичних класифікацій стосуються «чистих реалій» (термін запропонований В.С. Виноградовим) [12].

Оскільки реалії – одиниці, що позначають явища культури, то квазіреалії можна назвати одиницями квазікультури або квазіетноса, що описуються в творі фентезі [27, с.152]. Слідом за В.В. Кабакчі, можна визначати реалії (і відповідно квазіреалії) як «культуроніми», тобто «позначення для всіх (значущих для даного народу) елементів земної цивілізації» [27, с.152]. Стосовно квазіреалій цивілізація буде не земна, а фантастична [27, с.153]. Що стосується класифікації культуронімів, то Кабакчі ділить їх на ксеноніми (використовувані для позначення специфічних елементів культур), поліоніми (зустрічаються в багатьох культурах; різні в одних випадках за формою, а в інших – за значенням) і ідіоніми (специфічні елементи «своєї» культури на мові даної культури) [27, с.153]. Відповідно до цієї класифікації реалій дійсності можливо класифікувати і квазіреалії.

Текст фентезі відображає нереальний, неіснуючий світ. У науковій літературі факт відображення в тексті дійсності, реальної або фантастичної, іменується як авторсько-індивідуальний образ. Насправді, авторська (індивідуально авторська) концепція світу, індивідуальна картина світу. Іншими словами, образ навколишнього світу, відображеного в тексті, що залежить від точки зору інтерпретатора, постає перед читачем як інтерпретаційна картина бачення світу, створена автором [35, с.18]. Квазіреалії такого світу, безсумнівно, формуватимуть певний образ в свідомості реципієнта (слухача або читача) твору. Відносно перекладеного художнього твору подібна становище є дуже важливим, тому що при перекладі твір спочатку проходить через лінгвокреативну особистість перекладача, а вже потім потрапляє до свого кінцевого реципієнта. Таким чином, первинним інтерпретатором тексту фантастичного твору іноземною мовою є перекладач, а кінцевий читач приречений на сприйняття і інтерпретацію того, що той відтворив і зрозумів. Відповідно особливу важливість знаходять прийоми передачі квазіреалій, що використовує перекладач.

Для кожної групи квазіреалій характерні і доцільні свої прийоми їх передачі. Залежно від способу передачі форми і змісту, а також збереження або стирання національного та історичного колориту можна виділити чотири основні групи прийомів: прийоми механічної передачі, прийоми створення нового слова, що роз'яснюють прийоми, прийоми уподібнення, опущення [24, с.94]. Ксеноніми – квазіреалії, чужі для мови, що не потребують перероблення при передачі на іншу мову [24, с.95]. Їх доцільно передавати прийомами механічної передачі (транскрипція, транслітерація, графічний перенесення), що мають на увазі автоматичний перенос звукової або графічної оболонки квазіреалії вихідної мови на мову перекладу [24]. Особливий вплив на формування у свідомості реципієнта образу фантастичної дійсності мають лексичні одиниці, що передаються подібними прийомами, так як в мові перекладу відтворюється лише форма квазіреалій, а не їх зміст. Цей тип квазіреалій називається квазіреаліями першого порядку. Під поліонімами маються на увазі квазіреалії, які в тій чи іншій мірі передаються перекладачами на мову перекладу. Ця група прийомів відіграє важливу роль у

формуванні в свідомості реципієнта образу фентезійної дійсності, оскільки в їх передачі задіяні моделі і засоби мови перекладу.

Вибір нееквівалентних / неадекватних моделей і засобів веде до спотворення образу. Доцільно виділяти дві групи подібних одиниць:

1. З експліцитно внутрішньою формою, яку не потрібно якимось чином удосконалювати і модифікувати при передачі на мову перекладу. Цей тип квазіреалій іменується квазіреаліями другого порядку [46]. Для передачі таких одиниць на мову перекладу необхідно використовувати прийоми створення нового слова (повне калькування, часткове калькування) і прийоми уподібнення (використання аналога).

2. З імпліцитною внутрішньою формою, яку при передачі на мову перекладу потрібно виявляти, модифікувати і переробляти. Для передачі цієї групи поліонімів (квазіреалій третього порядку) потрібно використовувати також прийоми створення нового слова (перекладацький неологізм, створений на основі цієї імпліцитної внутрішньої форми) і прийоми уподібнення (модуляція, що дозволяє тим чи іншим чином розвинути і показати цю імпліцитну внутрішню форму) [46].

Остання група квазіреалій – ідіоніми – безпосередньо винаходи перекладачів; в оригінальному тексті твору їх немає. Ці одиниці також мають кілька різновидів:

1. Власне ідіоніми, вони припускають передачу квазіреалій оригіналу за допомогою наступних прийомів: створення нової квазіреалії, відсутньої в оригіналі; синонімічна заміна квазіреалією, що позначає в оригіналі той же референт; контекстуальний аналог [20, с.145]. До цієї ж групи прийомів відноситься помилка предметної логічності: відповідність смислових зв'язків і відносин одиниць мови в мовленні зв'язкам і відносинам предметів і явищ у реальній дійсності [20, с.145]. При порушенні цих вимог під час передачі квазіреалій на мову перекладу відбувається підміна тих чи інших компонентів.

2. Квазіреалії, створені завдяки втраті, застосовуються з такими прийомами, як калькування, аналог, контекстуальний аналог, модуляція [46]. Рядкове написання оніма в перекладі (при його заголовному написанні в оригіналі)

стирає ідентифікаційну функцію, зводячи його до класу таких же схожих об'єктів [46]. Заміна ж сатиричного написання оригіналу на головне написання в перекладі наділяє квазіреалію ідентифікуючою функцією, персоніфікуючи і індивідуалізуюч, виводячи його з класу йому подібних і представляючи для сприйняття як щось особливе.

3. Особливо слід сказати про такі прийоми передачі ідіонімів, як додавання і пояснення [46]. Перше передбачає додавання в перекладі слова або вираза, що несуть в собі характеристики, спочатку присутні в оригіналі, але в тій чи іншій мірі імпліцитно. Пояснення ж робить для читача зрозумілим зміст квазіреалії, представляючи її додаткові характеристики в реальності твору.

Квазіреалія може бути відсутня в тексті перекладу. Під цим розуміється не тільки її опущення в перекладі, а й передача її описово, що передбачає опис референта квазіреалії оригіналу засобами мови перекладу, але без безпосередньої його номінації.

Таким чином, на формування у реципієнта образів культур і народів фентезійного світу, представленого в перекладі, найбільший вплив робить передача квазіреалій третього і четвертого порядку. Саме прийоми передачі цих груп квазіреалій слід аналізувати при інтерпретації образу фантастичної реальності в перекладі, оскільки вони найбільш пропущені через особистість перекладача і відображають його інтерпретацію оригіналу. Образ, інтерпретований перекладачем, впливає на те, як реципієнт сприйме фантастичну реальність, і на те, наскільки формований в свідомості реципієнта образ буде спотворений. В останньому випадку можна говорити про повне порушення авторського наміру в перекладі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Соціокультурна адаптація тексту для іншомовної аудиторії є однією з найактуальніших проблем сучасного перекладознавства і зачіпає різні його аспекти. Вивчення адаптації здійснюється з лінгвістичної, прагматичної і соціокультурної точок зору. Незважаючи на деяку розмитість даного явища, в категоріальному апараті як вітчизняної, так і зарубіжної науки про переклад чітко виділилися теоретичні положення, що дозволяють більш детально вивчити явище адаптації при перекладі і емпірично застосувати отримані дані.

Процес адаптації представляється як сукупність двох найважливіших складових – прагматичної і соціокультурної. Адаптація в процесі перекладу може виступати як прийом і як стратегія (в зарубіжному перекладознавстві дані терміни еквівалентні термінам «локальна» і «глобальна» адаптація, відповідно). Лінгвісти у своїх дослідженнях виділяють певні прийоми і стратегії прагматичної і соціокультурної адаптації, а також ґрунтуючись на теоретичних дослідженнях вітчизняного і зарубіжного перекладознавства, виділяються критерії вихідного тексту, які, як правило, мають на увазі використання прагматичної і соціокультурної адаптації.

Говорячи про еквівалентність, що є синонімом рівнозначності і застосовується, головним чином, у сфері точних наук, можна сказати, що абсолютно еквівалентний переклад неможливий практично ніколи, виняток становлять хіба що елементарні фрази або вирази. Еквівалентність перекладу не означає, що вихідні та цільові тексти однакові. Це ступінь подібності між вихідними та цільовими текстами, виміряна на певному рівні. Кожен текст повинен бути прагматично еквівалентний вихідному тексту, це означає, що обидва тексти повинні мати одну і ту ж комунікативну функцію. Тому для оцінки еквівалентності перекладів твору автора чи літератури, про яку йдеться, необхідно реконструювати «її обставину» – історичний та культурний контекст свого часу, також в еквівалентності сучасних перекладів важливо знати сучасний контекст та поважати традиції перекладу.

У процесі перекладу з однієї мови на іншу необхідно встановити максимальну еквівалентність всіх рівнів змісту оригіналу і перекладу. При цьому приймається до

уваги не лише інформативна еквівалентність, тобто збіг смислового обсягу речення в оригіналі і перекладі, а й еквівалентність засобів вираження, що використовуються для репрезентації смислового обсягу речення вихідної мови в перекладі.

Наявність в будь-якій мові слів, що не можуть бути перекладеними однослівно в інших мовах, дозволяє виявити національно-культурну специфіку мовної картини певного лінгвокультурного суспільства. Тому національно-специфічний компонент безеквівалентної лексички та її розуміння допомагає в розкритті соціокультурної специфіки того чи іншого народу.

У житті кожної етнічної групи, культури і субкультури існують певні поняття або предмети, специфічні тільки для цієї конкретної групи. У мовознавстві подібні явища отримали назву «реалії» [20]. Вони найбільш наочно демонструють взаємозв'язок мови і культури:

Передача таких слів з мови на мову – предмет інтересу філологів і перекладознавців вже не один десяток років, оскільки саме реалії сприяють формуванню в свідомості інокультурного реципієнта образу тієї чи іншої культури / етнічної групи.

Таким чином, на формування у реципієнта образів культур і народів фентезійного світу, представленого в перекладі, найбільший вплив робить передача квазіреалій. Саме прийоми передачі квазіреалій слід аналізувати при інтерпретації образу фантастичної реальності в перекладі, оскільки вони найбільш пропущені через особистість перекладача і відображають його інтерпретацію оригіналу. Образ, інтерпретований перекладачем, впливає на те, як реципієнт сприйме фантастичну реальність, і на те, наскільки формований в свідомості реципієнта образ буде спотворений. В останньому випадку можна говорити про повне порушення авторського наміру в перекладі.

Отже, можна сказати, що для кожного з перекладачів одним із головних завдань є найбільш повна і точна передача змісту вихідного тексту образотворчими засобами мови перекладу. Однак, з огляду на те що кожна мова має свою специфіку, свої стилістичні особливості, свою базу ідіоматичних виразів, це завдання вирішується легко далеко не завжди. Крім того, в залежності від стилю і жанру тексту, області

знань, до якої він має відношення, може змінюватися саме розуміння того, що ж є в цьому тексті головною цінністю і до чого необхідно проявити особливу увагу при роботі над перекладом.

РОЗДІЛ 3

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРУ КАРЛОСА РУЇСА САФОНА «В'ЯЗЕНЬ НЕБА»

3.1. Загальні відомості про автора та книгу

Карлос Руїс Сафон народився в Барселоні в 1964 році. Сценарист за фахом. З 1993 жив в США (Лос-Анджелес), в 2006 повернувся в Барселону. Сафон належить до числа найвідоміших і популярних письменників в світі, а також він є найвидатнішим із сучасних іспанських авторів.

Він почав свою літературну кар'єру в 1993 році. Його дебютом став роман «Принц туману» (премія підліткової літератури «Едебе»), за яким пішли романи «Опівнічний палац», «Вересневі вогні» (об'єднані в "Туманну трилогію") та «Марина». У 2001 році вийшов у світ його перший роман для дорослих «Тінь вітру». Він мав приголомшливий успіх не тільки на батьківщині, де витримав за чотири роки близько тридцяти видань, а й в інших країнах, будучи переведений на 45 мов, включаючи турецьку і китайську, і вийшов в різних країнах світу загальним тиражем понад 10 млн примірників. Книга, яка продовжує кращі традиції середньовічного готичного роману, удостоєна 15 престижних літературних премій, довгий час очолювала всі європейські книжкові чарти. В Іспанії та Німеччині «Тінь вітру» була визнана однією з кращих книг всіх часів. По всьому світу було продано понад 5 мільйонів примірників цього роману. Ім'я Сафона критики ставлять в один ряд з іменами Умберто Еко і Дена Брауна. Наступний роман Сафона «Гра янгола» ("El Juego Del Ángel", 2008) відразу був опублікований барселонським видавництвом «Планета» мільйонним тиражем.

Руїс Сафон колекціонує зображення драконів, обожнює готичну архітектуру, історичні книги і комікси. Грає на фортепіано, синтезаторі: «Все, що може видати звук, якщо натиснути кнопку, – мої улюблені іграшки». Меломан і бібліоман. Любить спостерігати за поромами і гідропланами, що снують по затоці Пьюджет-Саунд і вздовж Сіетла, та гуляти по поверхах книжкового мегамаркету Powell's Books в орегонському Портленді.

В'язень неба – третя частина літературного всесвіту «Кладовища Забутих Книг». Запаморочлива історія, сповнена інтриг та емоцій, яка перевозить нас до Барселони у 40-х та 50-х роках, і в якій автор повертається на таємниче кладовище забутих книг, де заклинання пристрасті та дружби матимуть стільки ж видатності, скільки у своїх попередніх романах «Тінь Вітру» та «Гра Янгола».

Барселона, 1957, Даніель Семпер та його друг Фермін, герої книги «Тінь Вітру», знову повертаються в пригоду, щоб зіткнутися з найбільшим викликом свого життя [95]. Тільки коли все почало їм усміхатися, тривожний персонаж відвідує книгарню Семпера і погрожує розкрити страшну таємницю, яку закопали два десятиліття у темній пам'яті міста [95]. Пізнаючи правду, Даніель зрозуміє, що його доля невблаганно тягне його до найбільшої тіні: тієї, що росте всередині [95]. Переповнений інтригою та емоціями, В'язень Небес – це майстерний роман, де нитки книг «Тінь Вітру» та «Гри Янгола» сходяться та ведуть нас до загадки, яка прихована в серці «Кладовища Забутих Книг» [95].

3.2. Соціокультурний аналіз перекладу твору Карлоса Руїса Сафона «В'язень неба»

В перекладі твору «В'язень Неба» задля відтворення комунікативного ефекту тексту, при відсутності фонових знань, перекладач вдається до соціокультурного коментарю. Таким чином роз'яснюються позамовні чинники, тобто пояснюються культурні реалії та соціально маркована лексика.

В даному перекладі ми маємо приклади як енциклопедичного коментарю, так і дослідницького (творчого).

Енциклопедичний:

– *Fermín dixit* [96].

– *Фермін dixit* [95].

Так сказав Фермін (лат.) [95].

En las pausas publicitarias, el locutor se ajanaba en etiquetar aquel sonido como llass y advertía que algunas de sus síncopas procaces podían no ser apropiadas para el

consumo del oyente nacional forjado en la tonadilla, el bolero y el incipiente movimiento ye-ye que dominaban las ondas del momento [96].

Під час рекламних пауз диктор знай називав музику, що лунала по радіо, «джезом» і раз по раз попереджав, що деякі з її надто сміливих синкоп можуть шокувати вухо слухача, звикле до національних мелодій тонадільї, болеро і новомодного стилю «йе-йе»^[3], які заповнили тогочасний ефір [95].

Тонаділья – жанр іспанської музичної комедії XVIII–XIX століть [95]. Болеро – іспанський парний народний танець та музичний жанр, що був започаткований у кінці XVIII століття [95]. Йе-йе – модний стиль у молодіжній пісні, що склався у Франції на початку 1960-х років і через деякий час поширився в Італії, Іспанії, Німеччині, а також Японії[95].

Fermín solía decir que si don Isaac Albéniz hubiera nacido negro, el jazz se habría inventado en Camprodón, como las galletas en lata, y que, junto con aquellos sujetadores en punta que lucía su adorada Kim Novak en algunas de las películas que veíamos en el cine Fémima en sesión matinal, aquel sonido era uno de los escasos logros de la humanidad en lo que llevábamos de siglo xx [96].

Фермін частенько повторював, що коли б дон Ісаак Альбеніс^[4] народився негром, то джаз, як і печиво в бляшанках, було б винайдено в Кампродоні і що ця музика разом із конічними бюстгальтерами, у яких виблискувала обоженювана моїм приятелем Кім Новак^[5] у кількох із тих фільмів, які ми дивилися на ранкових сеансах у кінотеатрі «Феміна», є одним із небагатьох здобутків людства у XX столітті [95].

Ісаак Альбеніс (1860–1909) – іспанський композитор і піаніст; співавтор національного стилю в іспанській музиці. У своїй творчості широко використовував іспанський музичний фольклор. Народився в місті Кампродон, що в Каталонії [95].

Кім Новак (справжнє ім'я Мерилін Полін Новак, 13 лютого 1933) – американська актриса, найбільш відома своєю роллю в трилері Альфреда Хічкока «Запаморочення» (1958) [95].

Asintió sin pestañear y extrajo un billete de cien pesetas del bolsillo de aquel traje que no debía de valer ni un duro [96].

Але той незворушно кивнув і з кишені костюма, що не вартував, либонь, і одного ду́ро, дістав стопесетову^[6] купюру [95].

Іспанська песета – грошова одиниця Іспанії, що ходила в обігу до 2002 року, коли була замінена на євро. Одна песета дорівнювала 100 сентимо [95]. Дуро – монета, що дорівнює 5 песетам [95].

Mientras seguía al extraño rumbo a las Ramblas [96].

Ідучи за незнайомцем у напрямку до Ла-Рамбли^[8] [95].

Ла-Рамбла (кат. La Rambla) – найвідоміший бульвар Барселони, що простягається між площею Каталонії та Старим Портом [95]. Складається з кількох коротких вулиць, кожна з яких має слово «рамбла» у своїй назві, тому іноді бульвар називають у множині – Лас-Рамблас [95].

– Nom de plumme. Un artista precisa un apelativo a la altura de su cometido. En mi partida de nacimiento reza Jenaro Rebollo... [96].

– Nom de plume^[9]. Митець обирає собі ймення відповідно до свого призначення. У моєму свідоцтві про народження записано: «Хенаро Ребольйо»... [95]

Літературний псевдонім (фр.) [95].

В цьому прикладі літературний псевдонім французькою мовою не перекладається, а саме ім'я, що є іспанським, – транслітерується.

Hará una semana que lo veo pasar por aquí todos los días y pararse ahí enfrente del mostrador de la joyería a mirar embobado como si en vez de anillos y collares tuviesen expuesto el trasero de la Bella Dorita [96].

Ось уже тиждень, як він проходить тут щодня, зупиняється перед вітриною ювелірні й розглядає прикраси, мліючи так, неначе замість каблучок і намист там виставлено дупу Красуні Доріти^[10] [95].

Красуня Доріта (справжнє ім'я – Марія Янес Гарсія, 1901–2001) – іспанська танцюристка і співачка кабаре [95].

– Fermín, no les quite tanto el polvo a los libros que dicen que pronto lo que se llevará ya no será la novela rosa sino la novela negra [96].

– Ферміне, можеш не витирати так ретельно пил із книжок, – казав я йому. – Я чув, що скоро популярними будуть тільки «чорні» романи^[12] [95].

«Чорний» роман (або нуар) – різновид «крутого» кримінального роману з напруженим сюжетом і грубуватою манерою розповіді [95].

Kubala у yo prácticamente crecimos juntos [96].

Та ми з Кубалою^[15], можна сказати, зростали разом [95].

Ладислав Кубала (1927–2002) – угорський, чехословацький та іспанський футболіст. У 1951–1961 рр. грав за «Барселону» [95].

– Toque, toque. Acero templado, como la espada del Cid [96].

– Помацай-но. Тверді, як сталь, із якої викувано меча Сідові^[16] [95].

Сід Кампеадор (відомий також як Ель Сід та Родріго Діас де Вівар, 1040–1099) – легендарний полководець часів Реконкісти, національний герой Іспанії [95].

Y quite de la mesa todos esos tomos de la desamortización de Mendizábal, que asustan al más pintado [96].

І приберіть звідти всі ці книги Мендісабалья^[17] про дезамортизацію. Вони тільки всіх відлякують [95].

Хуан до Діос Альварес Мендісабаль (1790–1853) – іспанський політик, обіймав посади міністра фінансів і голови уряду Іспанії [95].

Permítame mostrarle la Colección Jesusín de mi Vida, que estoy seguro de que va a encantar a sus niños. Profusamente ilustrados y con prólogo de don José María Pemán, ahí es nada [96].

Дозвольте показати вам «Збірник оповідань про життя маленького Ісуса» [95]. Я певен, ваші діти будуть у захваті від цієї книжки, що має багато малюнків і передмову – лишень уявіть собі – донна Хосе Марії Пемана^[18] [95].

Хосе Марія Пеман-і-Пемартін (1897–1981) – іспанський письменник, журналіст і поет, що підтримував режим Франко [95].

Tengo un amigo en la clandestinidad que hace unos caganers de doña Carmen Polo de Franco con un acabado tan realista que pone la piel de gallina [96].

У мене є приятель, що підпільно виготовляє каганери^[20] доньї Кармен Поло де Франко^[21]. Такі подібні виходять, що аж сироти на тілі виступають [95].

Каганер (букв. «серун») – різьблена фігурка відомої особи, що справляє велику потребу [95]. Ставити такі фігурки до різдвяного вертепу – давня каталонська традиція [95].

Hijo de una acaudalada familia que poseía varios astilleros e industrias en El Ferrol [96].

Цей персонаж, що походив із заможної родини, яка володіла багатьма корабельнями в Ель-Ферролі^[23] [95].

Ель-Ферроль – місто і муніципалітет в Іспанії, у складі автономної спільноти Галісія, у провінції Ла-Корунья [95]. Центр суднобудування Іспанії [95]. У 1936–1975 рр. мало назву Ель-Ферроль-Каудильо на честь диктатора Іспанії Франсіско Франко, уродженця цього міста [95].

Un día me contó que existía todo un mercado subterráneo de nuevas identidades para gente que estaba volviendo al país después de pasar años fuera, y que él conocía a un individuo con un taller cerca de las Atarazanas que tenía contactos en la policía y que por cien pesetas le conseguía a uno una nueva cédula de identidad y la registraba en el ministerio [96].

Паласіос сказав, що знає одного чоловіка, власника майстерні недалеко від корабельні Драссанас^[29], який має зв'язки з поліцією і за сто песет може виробити будь-кому нове посвідчення особи й зареєструвати його в міністерстві [95].

Корабельня, збудована в готичному стилі у XIII столітті під час правління Хайме I Завойовника. Тепер у будівлі корабельні розміщений Морський музей Барселони, відкритий у 1936 році [95].

Також в цьому прикладі, задля кращого розуміння читачами перекладач використовує прийом додавання [95].

Un año después la pareja contraía matrimonio en Sevilla con la asistencia estelar del general Queipo de Llano y otras lumbreras del aparato nacional [96].

Церемонію вшанував своєю присутністю генерал Кейпо де Льяно^[30] разом із іншими достойниками франкістського уряду [95].

Гонсало Кейпо де Льяно-і-Сьєрра (1875–1951) – іспанський генерал, учасник громадянської війни 1936 року на боці франкістів [95].

– Usted hará carrera, Valls – le pronosticó el mismísimo Serrano Súñer en una audiencia privada en Madrid a la que Valls había acudido a mendigar el puesto de director de la Biblioteca Nacional [96].

– Ви далеко підете, Вальс, – передрік йому сам Серрано Суньєр^[31] під час приватної аудієнції в Мадриді, на яку молодий чоловік прийшов, щоб випрохати собі місце директора Національної бібліотеки [95].

Рамон Серрано Суньєр (190–2003) – іспанський політичний діяч часів франкістської диктатури. Був одружений із молодшою сестрою дружини Франко [95].

España vive momentos difíciles y todo español bien nacido debe arrimar el hombro para contener las hordas del marxismo, que ambicionan corromper nuestra reserva espiritual – anunció el cuñado del Caudillo, flamante en su uniforme de almirante de opereta [96].

Наша країна переживає тяжкі часи, і обов'язком кожного порядного іспанця є докласти всіх зусиль, щоб стримати натиск марксистської орди, яка прагне зламати наш бойовий дух, – виголосив свояк каудильйо^[32], виблискуючи у своєму новісінькому мундирі опереткового адмірала [95].

Каудильйо (ісп. caudillo – «вождь») – титул військового та політичного лідера в іспанськомовних країнах [95].

No sé cómo se las arregló para cruzar, pero algunos lugareños de la localidad de Puigcerdá avisaron a la Guardia Civil después de haberlo visto vagando por el pueblo durante días, vestido con ropas harapientas y hablando solo [96].

Не знаю, як йому вдалося перетнути кордон, але мешканці містечка Пучсарда звернули увагу на одягнутого в лахміття чоловіка, що блукав околицями, розмовляючи сам із собою, і повідомили Громадянській гвардії^[33] про нього [95].

Громадянська гвардія Іспанії – поліційне воєнізоване формування, яке підпорядковане Міністерству внутрішніх справ Іспанії і виконує функції охорони правопорядку, однак, на відміну від поліції, переважно за межами міст [95].

Así que déjese de bravuconadas a lo Buffalo Bill y haga un esfuerzo por ser cortés y tear de cara a la pared sin salpicar o uno de estos días va a amanecer usted cubierto de champiñones [96].

Тож припиняй задиратися, наче Баффало Білл^[36], постарайся бути ввічливим і відливай, обернувшись до стіни й не розбризкуючи, а то одного ранку прокинешся весь у грибах [95].

Баффало Білл (справжнє ім'я Вільям Фредерік Коді; 1846–1917) – американський військовий, мисливець на бізонів і шоумен [95].

Ya. Menos mal que vino usted, el Robin Hood de Matadepera, a deshacer el entuerto. Valiente justiciero está usted hecho [96].

Так. Звісно. Хвала Богу, що в нас з'явився такий Робін Гуд із Матазанери^[39]. Але ж і хвацький відновлювач справедливості вийшов із тебе [95]!

Матазанера (кат. Matadepera) – муніципалітет, розташований в Автономній області Каталонія, в Іспанії [95].

Nos iremos a ver bailar a Carmen Amaya [96].

Ми з вами підемо дивитися, як танцює Кармен Амайя^[42] [95].

Кармен Амайя (1913–1963) – іспанська танцівниця, співачка, акторка кіно, легендарна виконавиця танцю фламенко [95]. Циганка за походженням [95].

Pero siempre me digo que el acceso directo al buen jamón serrano lo compensa todo [96].

Ви навіть не уявляєте, наскільки нелегко. Але я завжди себе втішаю, що можливість покуштувати першокласний хамон серрано^[45] компенсує всі неприємності [95].

Хамон серрано (ісп. jamón serrano, «гірський хамон») – один із двох основних видів хамону, сиров'яленого свинячого стегна [95]. Від хамона іберико відрізняється способом і тривалістю приготування, а найголовніше – породою свиней та їхньою дієтою [95].

Fermín sostenía una taza de café en sus manos mientras Brians, de pie frente a la ventana abierta, contemplaba la lluvia azotando los tejados del Ensanche y relataba los últimos días de Isabela [96].

Фермін тримав у руках чашку з кавою, а Бріанс, що стояв коло відчиненого вікна й дивився, як дощ пірить по череп'яних дахах Ашямпли^[53], розповідав про останні дні Ізабелли [95].

Ашя'мпла або Ешя'мпле (кат. Eixample – «продовження», ісп. Ensanche) – район між Старим містом та кількома районами каталонської столиці, які колись були невеликими містечками, що оточували Барселону, – Сантс, Грасія, Сант-Андреу [95].

Empezábamos a pensar que Salgado se debía de haber dormido cuando, al enfilarse el tranvía el camino que llevaba a la estación del Norte, se levantó y tiró del cable para solicitar parada [96].

Ми вже подумали було, що Сальгадо задрімав, але щойно трамвай повернув до Північного вокзалу^[55], як старий підвівся й смикнув за мотузку, даючи сигнал зупинитися [95].

Північний вокзал – колишня залізнична станція в Барселоні, відкрита 1862 року й закрита в 1972 році. Зараз використовується частково як автовокзал, частково як поліцейне відділення, частково як палац спорту [95].

Приклади дослідницького (творчого) коментарю:

Mi padre creía que tener la radio puesta en la librería cuando había clientes era de poco tono, y si la encendía en presencia de Fermín, éste se lanzaba a canturrear saetas a lomos de cualquier melodía [96].

Батько вважав поганим тоном слухати музику при покупцях у книгарні, а якщо я вмикав радіо в присутності Ферміна, той починав наспівувати саети^[2] на будь-який мотив [95].

Іспанські народні наспіви в жанрі фламенко [95].

– Me temo que no tengo cambio para un billete tan grande, caballero [96].

Боюся, в мене не буде решти з такої великої суми, кавальєро^[7] [95].

Шанобливе звертання в Іспанії до чоловіка [95].

Lo recuerdo. A los mancos siempre los recuerdo. Por lo cervantino, ¿sabe? [96].

– Я пригадую його. Людей зі скаліченими руками я завжди запам'ятовую. Через Сервантеса^[11], розумієте? [95].

У битві при Лепанто Сервантес зазнав поранення, через яке втратив здатність володіти лівою рукою [95].

Es que desde que me ha dado por seguir la liga cada vez que pierde el Barga me baja la tensión [96].

Просто річ у тому, що я тепер стежу за футбольними чемпіонатами і щоразу, коли «Барса»^[14] програв, у мене падає тиск [95].

Скорочена назва футбольного клубу «Барселона» [95].

Sin decir nada más procedió a quitarse la bata y a enfundarse su gabardina deshilachada y a calzarse una boina sobre aquella cabeza de cerilla que parecía una paellera fundida esbozada por Dalí [96].

Скинувши халат, він натягнув своє поношене габардинове пальто і надів на свою голову, чи то пак сірникову голівку, берет, що скидався на змальовану Далі паельєру^[22], яка розтопилася від жару [95].

Пательня з двома ручками, на якій готують національну іспанську страву – паелью [95].

Esta noche hay garbanzos cocidos y cap i pota [96].

Сьогодні в них має бути відварний нут і капінота^[24] [95].

Капінота – популярна в Каталонії страва з тушкованих телячих ніжок і голови [95].

Entonces uno de los camareros le sirvió el postre: un rotundo flan que se mecía rebosando lágrimas de azúcar requemado y olía a vainilla fina [96].

Тої миті офіціант подав йому на десерт пишний округлий флан^[26], який, похитуючись, пускав сльозинки паленого цукру й точив ніжні пахощі ванілі [95].

Десерт із яєць, цукру й вершків на основі з тіста [95].

– Pobre de mí – dijo Fermín –. Si soy todo boquilla. Ya no soy el de antes [96].

– Лихо мені^[28], – відказав Фермін. – Куди й поділося моє молодецтво? Я вже не той, що колись [95].

Популярна пісня, яку виконують на фестивалі в Сан-Ферміні. У пісні є такі слова: «Лихо мені, лихо мені, що свято скінчилося» [95].

He leído en el ABC un magnífico artículo de mi buen amigo Sebastián Jurado en el que habla de la esquizofrenia, mal de poetas [96].

Я читав у «А-Бе-Се»^[33] прекрасну статтю мого хорошого друга Себастьяна Хурато, у якій розповідається про шизофренію, недугу поетів [95].

ABC – іспанська щоденна газета, одна з найпопулярніших у країні [95].

Una semana después de la entrevista entre Fermín y el señor director, un par de individuos a los que nadie había visto nunca por la galería y que olían a la legua a Brigada Social se llevaron a Salgado esposado sin mediar palabra [96].

Через тиждень після розмови Ферміна з паном комендантом у блоці з'явилося двоє здоровил, яких тут ніхто раніше не бачив і від яких за кілометр відгонило Бригадою соціальних розслідувань^[38]. Не промовивши ані слова, вони наділи на Сальгадо кайдани й забрали його геть [95].

Назва таємної поліції в Іспанії часів франкістської диктатури [95].

Anochecía cuando Fermín descendió del tren en la estación de Francia [96].

Смеркало, коли Фермін вийшов на Французькому вокзалі^[43] [95].

Залізнична станція в Барселоні [95].

– Acabo de cenar en Las Siete Puertas y me he puesto morado de arroz negro – dijo [96].

– Я щойно повечеряв у «Сьете Пуертас» і добряче натопкав собі черево чорною паельєю^[44], – промовив він [95].

Страва з рису, до якої додають чорнило восьминога чи каракатиці. Готують подібно до звичайної паельї, однак в Іспанії частіше вживають назву arroz negro – букв. «чорний рис» [95].

En uno de los estantes había una trompeta reluciente y varias fotografías de dos hombres jóvenes y bien parecidos sonriendo en lo que parecían las fiestas de Gracia [96].

На одній із полицок лежала блискуча труба і стояли фотографії двох схожих один на одного молодих людей, що веселилися на якомусь святі, начебто на фестивалі Грасії^[46] [95].

Щорічний фестиваль, який відбувається на початку серпня в районі Барселони Грасія [95].

– Tengo una pregunta, joven. En el especial del día, bocadillo de mortadela y fiambre de Cornellá en pan de payés, ¿el pan es con tomate fresco? [96].

– Recién recogido de nuestras huertas en el Prat, detrás de la fábrica de ácido sulfúrico [96].

– У мене до вас є запитання, молодий чоловіче [95]. Тут написано, що страва дня у вас – канапка з мортаделою^[48] і корнельською вуджениною на хлібі по-селянськи [95]. Скажіть, а помідори до хліба ви даєте свіжі? [95].

– Щойно зібрані на нашому городі у Прамі^[49], за сірчаною фабрикою [95].

Мортадела – варена ковбаса, виготовлена в Болоньї [95].

Праг – містечко недалеко від Барселони, де розташований аеропорт [95].

– ¿Pastillas Juanola? [96].

– Пастилку «Хуанола»^[52] не бажаєте? [95].

Пастилки проти кашлю й болю в горлі [95].

Lo único que conseguiría es que se lo llevarsen a la carretera de las Aguas y le pegasen un tiro en la nuca [96].

Добудетеся лише того, що вас завезуть у гори дорогою Рабасада^[54] і заженуть там кулю в потилицю [95].

Дорога, що пролягає через гірський масив Кольсерола і з'єднує Барселону з містом Сан-Кугат-дал-Бальєс [95].

Що стосується соціокультурної адаптації тексту, через відсутність фонових знань у читача, перекладач вдається до експлікації інформації, тобто вносить в текст доповнення і пояснення. До цього відносяться власні назви, географічні назви та культурно-побутові реалії. Це ми можемо побачити в таких прикладах:

Ni con la bendición del niño Jesús, frente a cuya efigie cruzó a la altura de la iglesia de Belén [96].

Навіть якби його поблагословив маленький Ісусик, перед надбрамною скульптурою якого він щойно пройшов, минаючи церкву Віфлеємської Божої Матері [95].

Me apresuré tras él y lo seguí Ramblas abajo hasta la entrada del mercado de la Boquería [96].

Я поквапився навздогін і йшов за ним униз по бульвару, доки кульгавець не зупинився знову біля входу до критого ринку «Бокерія» [95].

В цьому прикладі ми бачемо уточнення, що додає перекладач про ринок, задля кращого бачення читачами місця, що описується [95].

Fermín Romero de Torres [96]

Фермін Ромеро де Торрес [95]

la Puerta del Ángel [96]

Пуерта-дель-Анхель [95]

un san José [96]

Йосина [95]

la calle Petritxol [96]

вулиця Петрічоль [95]

doña Edelmira [96]

доньє Едельміро [95]

en la playa de San Pol [96]

на пляжі Сан-Поль [95]

en el hotel Ritz de la Gran Vía [96]

в готелі «Рітц» на Гран-Віа [95]

Ahora da clases de educación física en un colegio de la Bonanova [96].

Він звільнився з поліції і тепер працює вчителем фізкультури у школі в районі Бонанова [95].

La fortaleza estaba anclada en lo más alto de la roca, suspendida entre el mar al este, la alfombra de sombras que desplegaba Barcelona al norte, y la infinita ciudad de los muertos al sur, el viejo cementerio de Montjuic cuyo hedor escalaba la roca y se filtraba entre las grietas de la piedra y los barrotes de las celdas [96]. *En otros tiempos el castillo se había utilizado para bombardear la ciudad a cañonazos, pero, apenas unos meses después de la caída de Barcelona en enero y la derrota final en abril, la muerte anidaba allí en silencio y los barceloneses atrapados en la más larga noche de su historia preferían no alzar la vista al cielo para no reconocer la silueta de la prisión en lo alto de la colina* [96].

Фортеця прилаштувалася на самому вершечку скелястої гори і наче зависла між морем на сході, покривалом тіней, що насувалося на Барселону з півночі, і безкраїм містом мертвих на півдні – старим цвинтарем Монтжуїк, сморід якого здіймався догори скелями й просякав крізь щілини в камені та крізь заграбовані вікна камер [95]. Раніше замок використовувався, щоб обстрілювати місто з гармат, але незабаром після падіння Барселони в січні й остаточної поразки в квітні там оселилася мовчазна смерть [95]. Мешканці міста, що опинилося в тенетах найдовшої за всю його історію ночі, воліли не дивитися на небо, щоб не бачити обрисів в'язниці, яка здійснювалася на вершині гори [95].

En mi partida de nacimiento reza Jenaro Rebollo [96].

У моєму свідоцтві про народження записано: «Хенаро Ребольйо» [95].

De profesión, servicios secretos de inteligencia en el sector Caribe de la Generalitat de Catalunya, ahora en desuso, pero de vocación bibliógrafo y amante de las bellas letras [96].

За фахом – агент таємних служб уряду Каталонії, карибський сектор, нині на відпочинку. За покликанням – книгознавець і великий прихильник красного письменства [95].

Histórico. Cada vez que ese hombre habla, la historia del pensamiento en Occidente da un giro copernicano [96].

Історична. Щоразу, як ця людина розтуляє рот, в історії західноєвропейської думки відбувається переворот космічного масштабу [95].

El señor director lo recibió con una sonrisa efusiva y un plato de pastas de Casa Escribá [96].

Пан комендант зустрів його сліпучою усмішкою і тарілкою солодоців з цукерні «Ескріба» [95].

Creo que ya se ha encomendado a san León Trotsky y está a la espera del soplo final para ascender al politburó de la posteridad [96].

Я думаю, він уже заповів свою душу святому Леву Троцькому й лише чекає на останній віддих, щоб долучитися до політбюро вічності [95].

En apenas unos minutos el coche rebasó las Atarazanas, bordeó el monumento a Colón y enfiló las Ramblas [96]. En un par de minutos llegó frente al café de la Ópera y se detuvo. El público del Liceo, al otro lado de la calle, ya había entrado para la sesión de noche y las Ramblas estaban casi desiertas [96].

Їхнє авто швидко проминуло корабельню Драссанас, об'їхало пам'ятник Колумбу й помчало по Ла-Рамблі [95]. За кілька хвилин вони вже були біля кафе «Опера», де й зупинилися [95]. До оперного театру «Лісео» на другому боці бульвару вже зайшли на вечірній сеанс усі глядачі, і Ла-Рамбла була майже порожньою [95].

– *Buenas noches, jefe. ¿Sería tan amable de indicarme dónde queda el hotel Porvenir? Tengo entendido que está en la plaza Palacio, pero casi no conozco la ciudad* [96].

– *Доброго вечора, начальнику. Чи не були б ви таким люб'язним підказати мені, як потрапити до готелю «Порвенір»? [95] Наскільки я розумію, це десь на Палацовій площі, але я ледве знаю місто [95].*

– *La plaza Palacio queda a la izquierda al salir. Frente a Capitanía* [96].

– *Палацова площа ліворуч від виходу з вокзалу. Навпроти комендатури* [95].

Mientras sorteaba los raíles espejados contempló la fuga que dibujaba el paseo Colón y al fondo, la montaña de Montjuic y el castillo, que se alzaba sobre la ciudad [96]. *Bajó la mirada y enfiló la calle Comercio en dirección al mercado del Borne* [96].

Фермін почекав, поки він проїде, щоб перейти на протилежний бік вулиці [95]. Переступаючи через блискучі рейки, він скинув поглядом на проспект Колумба, на гору Монтжуїк у далечині й на замок, що височів над містом [95]. Потім опустил погляд і попрямував вулицею Комерсіо до ринку Борн [95].

Los Caracoles, calle Escudellers [96].

У «Лос Караколес», що на вулиці Ескудельєрс [95].

La Rociíto lo tomó del brazo y lo guió a través de una red de callejuelas angostas que desembocaba en la plaza Real [96].

Росііто взяла його за лікоть і вивела плутаниною вузеньких вуличок на Королівську площу [95].

Fermín se negó a aceptar emolumento alguno por sus buenos oficios excepto pequeños préstamos ocasionales con los que los domingos por la tarde se llevaba a la Rocío al cine, a bailar a La Paloma o al parque del Tbidabo [96].

Фермін відмовився приймати винагороду за свою справну працю, лише час від часу просив позичити йому невеличкі суми, щоб у неділю ввечері повести Росіто в кіно, на танці в клуб «Ла Палома» або ж у парк атракціонів Тібідабо [95].

El tranvía recorrió la calle Trafalgar hasta llegar al Arco de Triunfo [96].

Вулицею Трафальгар трамвай під'їхав до Тріумфальної арки [95].

Вище наведені приклади слугують лексичними елементами, що відображають культурні та соціальні особливості носіїв вихідної мови і їх особливості сприйняття навколишнього світу, а саме власні імена та географічні назви. Передача прізвищ здійснюється систематично шляхом транскрипції.

Також при перекладі використовується такий прийом соціокультурної адаптації як переклад функціональним еквівалентом, це ми можемо прослідити в таких прикладах:

– *El cielo te oiga, Daniel* [96].

– *Твої слова, Даніелю, та Богові у вуха!* [95].

– *Dios nos coja confesados* [96].

– *Не доведи Боже!* [95].

De eso ya andamos sobrados en este patio [96].

Таких мастаків у нас і без мене хоч греблю гати [95].

Vista la demanda, la oferta ya se había incorporado a la esquina en forma de un turno de damas de alquiler [96].

Зважаючи на попит, з'являлася й пропозиція: на розі вишиковувалися в ряд жінки легкої поведінки [95].

– *Esto no es un consultorio sentimental* [96].

– *У нас не телефон довіри* [95].

Paga bien y no dice ni pío [96].

Платить добре і мовчить як риба [95].

Y la verdad es que hace días que estoy pensando que tendríamos que llevárnoslo al Molino y luego de picos pardos porque, aunque el prócer para estos menesteres es más soso que una paella de berzas, creo yo que un encontronazo con una moza prieta y con buena circulación le iba a espabilar el tuétano – dijo Fermín [96].

І хоча в таких справах наш герой холодніший за холодець, я гадаю, що герць із гарячою ладною панянкою трохи розтрусив би йому кістки, – заявив Фермін [95].

Дослівно переклавши вислів: *más soso que una paella de berzas* (більш прісний ніж паелья з капустою). Тут ми бачимо порівняння з національною стравою в Іспанії. Перекладач же використовує порівняння зі стравою знайомою українським читачам: «холодніший за холодець». В цьому прикладі перекладач використовує таку стратегію соціокультурної адаптації як доместикація. Також перекладач використовує такий прийом соціокультурної адаптації як переклад функціональним еквівалентом.

La señora Bea, que para mí es y será una santa, está, en el vernáculo popular, para mojar pan y rebañar el plato con los dedos [96].

Беа, яка для мене була, є й буде святою, вона, як то кажуть, наче мед з маком, аж губи злипаються [95].

Цей переклад слугує прикладом такої стратегії соціокультурної адаптації як доместикація. Перекладач використовує такий прийом соціокультурної адаптації як переклад функціональним еквівалентом.

– *Muy agradecido* [96].

– *Красно дякую* [95].

Y en todas partes cuecen habas [96].

А добре тільки там, де нас нема [95].

La gente habla [96].

Люди мають довгі язики [95].

– *Ni a Dios* [96].

Дідька лисого! [95].

[...] *los ojos de cristal que le había colocado el taxidermista le conferían un aire endemoniado que lo había hecho salir corriendo del establecimiento al grito de «¡lagarto, lagarto!»* [96].

[...] *вставлені таксидермістом скляні очі надавали бику демонічного вигляду. Тореадор так злякався, що аж вискочив із майстерні з криком: «Цур тобі, нек тобі!»* [95].

– *No se crean que por ir ahí colgados les voy a hacer descuento, que les tengo el ojo echado desde que han subido* [96].

– *Не думайте, що, учепившись там, вам удасться проїхати «зайцями». Я вас одразу запримітив* [95].

В тексті перекладу можна знайти такі приклади прийому соціокультурної адаптації як конкретизація з доповненням інформації:

El saliente carecía de conexiones familiares y arrastraba el fatídico precedente de haber sido sorprendido ebrio y profiriendo comentarios jocosos sobre el Generalísimo de todas las Españas y su sorprendente parecido con Pepito Grillo [96].

Йому бракувало родинних зв'язків, а кар'єру було заплямовано жахливим випадком: одного разу колишнього коменданта, п'яного як чіп, заскочили за

глузуванням із генералісимуса всієї Іспанії та його вражаючої подібності до цвіркуна з диснейвського «Піноккіо» [95].

Fermín les sonrió e hizo el signo de la victoria con dos dedos [96].

Фермін усміхнувся дітлахам і показав їм двома пальцями знак перемоги – латинську літеру V [95].

Прикладами стратегії соціокультурної адаптації при перекладі тексту слугують звернення:

– *Me temo que no tengo cambio para un billete tan grande, caballero* [96].

Боюся, в мене не буде решти з такої великої суми, кавальєро [95].

Шанобливе звертання в Іспанії до чоловіка.

– *Sí, señor* [96].

– Добре, сеньйоре [95].

– *A mí no me habla usted así, y a la señorita menos* [96].

– Не смійте говорити зі мною таким тоном, а з сеньйоритою і поготів [95].

Тут перекладач використовує такі стратегії як форе́нізацію та транскрипцію.

Інші приклади соціокультурної адаптації тексту при перекладі:

[...] *regresó pertrechado de su uniforme oficial de invierno* [...] [96].

[...] *убравшись у свій традиційний зимовий одяг* [...] [95].

El locutor se ajanaba en etiquetar aquel sonido como llass [...] [96].

Під час рекламних пауз диктор знай називав музику, що лунала по радіо, «джезом» [...] [95].

Це приклад безеквівалентної лексики, способом перекладу якої перекладач вибрав калькування та приблизний аналог.

[...] *ya que el ave se había puesto a repetir con perfecta dicción el pareado de Franco, cabrito, no se te levanta el pito, que no tuve duda alguna de dónde acababa de aprender* [96]. *Al menos, el extraño mostraba cierto sentido del humor y convicciones de alto riesgo, lo que en aquella época era tan raro como las faldas por encima de la rodilla .*

[...] *тому що птах, чудово вимовляючи слова, заходився повторювати: «Фр́анко – дармовис, Фр́анко – дармовис»* [95]. *І я не мав жодних сумнівів, хто навчив какаду цієї примовки* [95]. *Принаймні, незнайомець продемонстрував певне почуття гумору й досить небезпечні політичні погляди, а це траплялося в ті часи так само рідко, як міні-спідниці* [95].

Тут прикладом слугує *convicciones de alto riesgo* *досить небезпечні політичні погляди*, як уточнення про політичні настрої що склалися в ті часи, які описуються в книзі. Тут показаний такий прийом соціокультурної адаптації, як доповнення інформації.

– *Uno para Barcelona, por favor* [96]. *El taquillera expidió el billete y se lo entregó con una mirada de desdén:*

– *Menudas ganas – dijo –. Con los polacos de mierda* [96].

– *Один до Барселони, будь ласка* [95]. *Касир виписав йому квиток і простягнув, скинувши на Ферміна зневажливим поглядом:*

– *Що ви там забули в тих сраних каталонців? – запитав він* [95].

В цьому прикладі зберігається комунікативний ефект, а саме зневажливе ставлення до каталонців, як чисто існапанське соціокультурне явище.

Загалом лексичне оформлення тексту тяжіє до стратегії форенізації, тобто при перекладі перекладач не уникав іноземних запозичень, та це не завадило передачі змісту тексту звичним для україномовного читача.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

В третьому розділі коротко була наведена інформація про автора книги «В'язень Неба», а також короткий опис самої книги. Отже ми знаємо, що Карлос Руїс Сафон належить до числа найвідоміших і популярних письменників у світі, а також він є найвидатнішим з сучасних іспанських авторів. Його твір «В'язень Неба» – третя частина літературного всесвіту «Кладовища Забутих Книг». Саме цю книгу було обрано для співставлення тексту оригіналу та тексту перекладу, а також для дослідження процесу соціокультурної адаптації тексту перекладу з іспанської Олега Леська.

В перекладі твору «В'язень Неба» задля відтворення комунікативного ефекту тексту, через відсутність фонових знань у читача, перекладач вдається до соціокультурного коментарю. Таким чином роз'яснюються позамовні чинники, тобто пояснюються культурні реалії та соціально маркована лексика.

В даному перекладі ми маємо приклади як енциклопедичного коментарю, так і дослідницького (творчого). А саме одним з прийомів, що забезпечив соціокультурну адаптацію твору, і який перекладач використовував найбільше, – це прийом: «транскрипція + калькування + виноска»

Також в даному перекладі Олега Леська твору Сафона «В'язень Неба» можна виділили такі прийоми і стратегії прагматичної і соціокультурної адаптації:

- прийоми прагматичної адаптації: опущення, експлікація;
- стратегії прагматичної адаптації: зміна повноти інформації, частковий переклад, переклад-редагування;
- прийоми соціокультурної адаптації: транскрипція/транслітерація, генералізація/конкретизація, переклад запозиченням, переклад за допомогою перефразування, опущення/доповнення інформації, переклад функціональним еквівалентом, дослівний переклад, описовий переклад;
- стратегії соціокультурної адаптації: доместикація, форенізація.

Також задля правильної соціокультурної адаптації тексту, через відсутність фонових знань у читача, перекладач вдається до експлікації інформації, тобто вносить

в текст доповнення і пояснення. До цього відносяться власні назви, географічні назви та культурно-побутові реалії.

Наведені при аналізі приклади слугують лексичними елементами, що відображають культурні та соціальні особливості носіїв вихідної мови і їх особливості сприйняття навколишнього світу, а саме власні імена та географічні назви.

Передача прізвищ в перекладі здійснюється систематично шляхом транскрипції. Також прикладами стратегії соціокультурної адаптації при перекладі тексту слугують зверення.

В цьому перекладі Олега Леська присутні інтертекстуальні елементи вихідного тексту, які могли виявитися незнайомими носіям мови перекладу, а саме цитата з пісні.

При передачі безеквівалентної лексики, способом перекладу якої перекладач загалом вибирає: транскрипцію, калькування, приблизний аналог, пояснення, інколи комбінує ці способи.

Загалом лексичне оформлення тексту тяжіє до стратегії форенізації, тобто при перекладі перекладач не уникав іноземних запозичень, та це не завадило зберегти комунікативний ефект тексту та передати зміст тексту звичним для україномовного читача.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження зосереджує свою увагу на соціокультурних аспектах перекладу. У результаті було здійснено аналіз сучасного іспанського художнього твору Карлоса Сафона Руїса «В'язень Неба» та його перекладу.

Було актуалізовано базу наявних теоретичних знань у сфері перекладознавства, соціолінгвістики, соціокультурної адаптації та культурологічного підходу, сформульовано методи та критерії дослідження соціокультурних аспектів сучасної іспанської прози.

Дане дослідження присвячене проблемі соціокультурних аспектів перекладу текстів. Центральним явищем в питанні соціокультурних аспектів є соціокультурна маркована лексика, що відображає національні особливості культури і приналежність носіїв мови оригіналу до певної соціальної групи. В ході теоретичного і практичного дослідження було вивчено питання соціокультурної адаптації тексту при перекладі.

Соціолінгвістика вивчає багато проблем, однією з яких є культурний та соціальний компонент у мові людей, для передачі якого при перекладі використовуються різні способи. Внесок у розвиток теорії соціолінгвістики та перекладознавства загалом, зробили українські та зарубіжні вчені, а саме Авшаров А.Г. [1], Бахрударов Л.С. [5], Бахтин М.М. [6], Бондалетов В.Д. [8], Верещагін Є.М. [10; 11], Виноградов В.С. [12; 13], Жирмунський В.М. [23], Иванов А.О. [26], Кабакчи В.В. [27], Карасик В.І. [29], Комісаров В.Н. [31; 32; 33; 34], Рецкер Я.І. [56], Тимко Н.В. [64], Томахін Г.Д. [65], Федоров А.В. [66; 67].

Найголовнішою проблемою перекладача при передачі прагматики тексту при перекладі є відсутність у рецептора перекладу необхідних фонових знань. В даній роботі зазначається, що подолання цих труднощів досягається шляхом використання різних перекладацьких трансформацій.

Художня література рясніє переважно реаліями. Реалія є складним явищем, тому в роботі було досліджено, що для її передачі, задля досягнення адекватності та еквівалентності перекладу перекладачі вдаються до розпізнання реалії в тексті, її осмислення, аналізу всіх труднощів, які можуть виникнути, і визначення найбільш підходящого способу передачі реалій. Говорячи про способи перекладу слів-реалій, в

даній роботі зазначається, що давно випробувані перекладачами прийоми транскрипції і транслітерації зберігають в цьому плані своє значення. Вони дозволяють отримувати тип запозичених відповідностей, сприяють відтворенню національної своєрідності першотвору

Соціолінгвістика вивчає вплив суспільства на мову і мови на суспільство, і в процесі цього дослідження була описана проблема культурного компонента в мові людей і способів передачі цього компонента на інші мови. В процесі розвитку соціолінгвістики з'являлася велика кількість проблем, які не мають однозначного вирішення, і питань, які не мають однозначних відповідей. Однією з центральних проблем соціолінгвістики є проблема співвідношення мови і соціальної структури. В ході досліджень вчені встановили, що зв'язок між структурою національної мови і соціальною структурою суспільства неоднозначний.

При перекладі стандартних для носія мови конотацій слів на іншу мову перекладачеві потрібно створити комунікативно рівний оригіналу твір. Для досягнення цієї мети перекладач використовує безліч прийомів, таких як додавання, опущення, заміна, генералізація і конкретизація, використання еквівалента, модуляція, а також соціокультурний коментар.

В даній роботі було визначено, що при перекладі твору «В'язень Неба» задля відтворення комунікативного ефекту тексту, через відсутність фонових знань у читача, перекладач вдається до соціокультурного коментарю. Таким чином роз'яснюються позамовні чинники, тобто пояснюються культурні реалії та соціально маркована лексика. В даному перекладі ми маємо приклади як енциклопедичного коментарю, так і дослідницького (творчого). А саме одним з прийомів, що забезпечив соціокультурну адаптацію твору, і який перекладач використовував найбільше, – це прийом: «транскрипція + калькування + виноска»

Також в даній роботі були досліджені такі прийоми і стратегії прагматичної і соціокультурної адаптації: прийоми прагматичної адаптації: опущення, експлікація; стратегії прагматичної адаптації: зміна повноти інформації, частковий переклад, переклад-редагування; прийоми соціокультурної адаптації: транскрипція/транслітерація, генералізація/конкретизація, переклад запозиченням,

переклад за допомогою перефразування, опущення/доповнення інформації, переклад функціональним еквівалентом, дослівний переклад, описовий переклад; стратегії соціокультурної адаптації: доместикація, форенізація.

Наведені при аналізі приклади соціокультурних аспектів сучасного іспанського прозового твору, що слугують лексичними елементами, відображають культурні та соціальні особливості носіїв вихідної мови і їх особливості сприйняття навколишнього світу, а саме власні імена та географічні назви. Мова йдеться про передачу безеквівалентної лексики, і в даній роботі було досліджено, що способом перекладу якої слугує: транскрипція, калькування, приблизний аналог, пояснення, інколи комбінація цих способів.

Отже, беручи до уваги всю багатогранність перекладу, потрібно виробляти уміння до розрізнення стильових, смислових та інших відтінків письмової або усної мови, також треба передбачити синонімічність слова, його різні стильові забарвлення, та доповнювати знання з історії мови перекладу, розвитку її культури, оперувати історичними фактами. Соціокультурний аспект перекладу мабуть один з найскладніших перекладацьких аспектів. Однак не тільки найскладніших, але і самих цікавих та пізнавальних. Можна зазначити, що переклад, а особливо його соціокультурний аспект відрізняється багатогранністю і складністю.

RESUMEN

En los estudios modernos de traducción, se presta mucha atención a la comunicación del lenguaje y los roles sociales de los participantes en la comunicación, así como a la influencia de su estatus y estatus social en el lenguaje. De hecho, clase social, etnia, género, edad, identidad territorial y estatus profesional: todos estos factores cambian inevitablemente el idioma que hablamos. Estos cambios se reflejan inevitablemente en la literatura. Dada la necesidad de mejorar la comunicación intercultural y superar el conflicto de las culturas, la traducción de obras de arte significativas se vuelve inevitable. En el proceso de traducir una obra de arte, el traductor debe “transferirla” a otra cultura, es decir, crear una obra de igual magnitud e influencia en el receptor. Para lograr este objetivo, el traductor supera muchas dificultades, una de las cuales es la adaptación sociocultural del texto traducido. Podemos llamarlo uno de los principales y más difíciles obstáculos para crear una traducción adecuada. Esta es una de las razones de la relevancia del tema elegido de este estudio.

La relevancia del tema de investigación se debe a la capacidad de influir en el estudio de la adaptación sociocultural del texto de estilo artístico, en particular las novelas españolas contemporáneas.

El objetivo de este trabajo de investigación es resaltar el aspecto sociocultural.

Para lograr este objetivo en la tesis se resuelven las siguientes tareas:

- considerar el aspecto sociolingüístico en la transferencia de características socioculturales en la traducción;
- para averiguar qué problemas enfrenta el traductor al transferir la pragmática del texto traducido y cómo superarlos;
- estudiar las características socioculturales, su reflejo en la literatura y la preservación durante la traducción;
- considerar las características socioculturales en el trabajo de “El Prisionero Del Cielo” de Carlos Ruiz Zafón y las formas de preservarlas durante la traducción;
- identificar las técnicas de adaptación sociocultural más utilizadas en la traducción de un idioma en el trabajo de Carlos Ruiz Zafón al ucraniano.

El objeto de estudio es el aspecto sociocultural de traducir la ficción española contemporánea al ucraniano.

El tema del estudio es una traducción de la obra en español de “El Prisionero Del Cielo” de Carlos Ruiz Zafón.

El material del estudio es la obra de Carlos Ruiz Zafón “El Prisionero Del Cielo” y su traducción al ucraniano.

La estructura del trabajo está determinada por el objeto, propósito y objetivos del estudio. El trabajo consiste en una introducción, tres secciones en las que se resuelven las tareas de investigación; conclusiones y referencias.

La introducción revela la relevancia, define el objeto, objeto, propósito, tareas y métodos de investigación, revela el significado teórico y práctico del trabajo.

La primera sección aborda el aspecto sociolingüístico de la traducción de características socioculturales y el aspecto pragmático de la traducción del vocabulario etiquetado socioculturalmente.

La segunda sección revela el reflejo de las características socioculturales en la ficción en general, examina formas de preservarlas durante la traducción, así como formas de lograr la equivalencia de la traducción.

La tercera sección está dedicada al análisis de los aspectos socioculturales al traducir el trabajo de “El Prisionero Del Cielo” de Carlos Ruiz Zafón.

La conclusión resume las conclusiones finales sobre el tema.

El estudio se centra en los aspectos socioculturales de la traducción. El resultado fue un análisis de la obra de arte española contemporánea de “El Prisionero Del Cielo” de Carlos Zafón Ruiz y su traducción.

Se actualizó la base de datos de conocimientos teóricos en el campo de los estudios de traducción, sociolingüística, adaptación sociocultural y enfoque culturoológico, se formularon métodos y criterios para el estudio de aspectos socioculturales de la prosa española contemporánea.

Este estudio aborda el problema de los aspectos socioculturales de la traducción de textos. Un fenómeno central en los aspectos socioculturales es el vocabulario etiquetado sociocultural, que refleja las características nacionales de la cultura y la afiliación de los

hablantes nativos con un grupo social particular. En el curso de la investigación teórica y práctica se estudió la cuestión de la adaptación sociocultural del texto durante la traducción.

En este trabajo se determinó que al traducir el trabajo “El Prisionero Del Cielo” para reproducir el efecto comunicativo del texto, el traductor recurre al comentario sociocultural debido a la falta de conocimientos previos en el lector. De esta manera, se explican los factores eclesiásticos, es decir, se explican las realidades culturales y el vocabulario socialmente etiquetado.

Los ejemplos de aspectos socioculturales de la prosa española contemporánea, que sirven como elementos léxicos, reflejan las características culturales y sociales de los hablantes nativos y sus peculiaridades de percepción del mundo, a saber, nombres propios y nombres geográficos. Estamos hablando de la transferencia de vocabulario no equivalente, y en este trabajo se investigó que el método de traducción es: transcripción, cálculo, análogo aproximado, explicación, a veces una combinación de estos métodos.

Por lo tanto, teniendo en cuenta toda la versatilidad de la traducción, es necesario desarrollar la capacidad de distinguir entre los tonos estilísticos, semánticos y otros del lenguaje escrito u oral, también es necesario proporcionar la sinonimia de la palabra, sus diferentes colores estilísticos y complementar el conocimiento de la historia del idioma de traducción, el desarrollo de su cultura. El aspecto sociocultural de la traducción es quizás uno de los aspectos más difíciles de la traducción. Sin embargo, no solo es el más complejo, sino también el más interesante e informativo. Cabe señalar que la traducción, y especialmente su aspecto sociocultural, es multifacética y compleja.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшаров А. Г. Рекламный текст как объект перевода: этнический и лингвокультурный аспекты // Русский язык и культура в зеркале перевода: материалы II международной научно–практической конференции. М.: Высшая школа перевода МГУ, 2010. – с.17-22.
2. Аксенова, Г.Н. Язык, культура и бытийная картина мира // Язык и культура: библиографический аспект проблемы. – Уфа: РИО Госкомиздата БАССР, 1990. – с.4-5.
3. Аликина Е. В. Интуиция в переводческой деятельности: педагогический аспект // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2013. № 11 (29). Ч. I. С. 13–15.
4. Ахманова, О. С. "Вертикальный контекст" как филологическая проблема / О. С. Ахманова, И. В. Гюббенет // Вопросы языкознания, 1977, № 3. – с.47-54.
5. Бархударов, Л. С. Язык и перевод. – М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.
6. Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. – М.: «Худож. лит.», 1975. – 504 с.
7. Беликов, В.И., Крысин Л.П. Социолингвистика. – М.: Изд. центр РГГУ, 2001. – 317 с.
8. Бондалетов, В.Д. Социальная лингвистика: Учеб. пособие для студентов пед. ин–тов по спец. №2101 «Рус. яз. и лит.» – М.: Просвещение, 1987. – 160 с.
9. Вежбицкая, А. Язык. Культура. Познание. – М.: Русские словари, 1996. – 416 с.
10. Верещагин, Е.М., Костомаров, В.Г. Лингвострановедческая теория слова. – М.: Русский язык, 1980. – 320 с.
11. Верещагин, Е.М., Костомаров, В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – М.: Русский язык, 1983. – 269 с.
12. Виноградов, В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). – М.: Изд–во ин–та общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.

13. Виноградов, В.С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. – М.: Издательство Московского университета, 1978. – 172 с.
14. Влахов, С., Флорин, С. Непереводимое в переводе. – М.: Международные отношения, 1986. – 416 с.
15. Волкова Т.А. Дискурсивно-коммуникативная модель перевода: монография. - М.: Флинта, 2010. – 124 с.
16. Волкова Т.А., Зубенина М.А. Особенности реализации социокультурной и прагматической адаптации при переводе общественно-политических текстов [Электронный ресурс]. Социо- и психолингвистические исследования // Пермь: Пермский государственный национальный исследовательский университет, 2015. Вып. 3. С. 54-66. Режим доступа. URL: http://splr.psu.ru/?page_id=448
17. Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике / под ред. Комиссарова В.Н. – М.: Международные отношения, 1978. – 229 с.
18. Вопросы теории художественного перевода / под ред. Лейбович С. – М.: Художественная литература, 1971. – 254 с.
19. Галеева, Н.Л. Переводимость и некоторые принципы достижения адекватности перевода // Перевод как процесс и как результат: язык, культура, психология. – Калинин: Калининский государственный университет, 1989. – с.81-88.
20. Головин, Б.Н. Основы культуры речи [Текст]/ Б.Н. Головин. – М.: Высш. шк., 1980.
21. Гюббенет, И.В. Социолингвистическая обусловленность реакции на ситуацию // Принципы и методы лексикологии как социолингвистической дисциплины. М.: Изд-во МГУ, 1971. – с. 94-106.
22. Дьяконова Н. А. Функциональные доминанты текста как фактор выбора стратегии перевода [Электронный ресурс]: дисс.... к. филол. н. М., 2004. 185 с. // Dissercat – электронная библиотека диссертаций. URL: http://www.dissercat.com/content/funksionalnye_dominanty_teksta_kak_faktor_vybora_strategii_perevoda
23. Жирмунский, В. М. Проблемы социальной дифференциации языков. В кн.: Язык и общество. М., 1968.

24. Зорівчак, Р.П. Реалія і переклад [Текст] / Р.П. Зорівчак. – Львів: Вид-во при Львівськ. держ. ун-ті, 1989. – 215 арк.
25. Зорькина О. С. О психолінгвістическом подходе к изучению текста // Язык и культура. Новосибирск, 2003. С. 205-210.
26. Иванов А.О. Безэквивалентная лексика / А.О. Иванов. – СПб. : Типография издательства СПбГУ, 2006. – 200 с.
27. Кабакчи В.В. Практика англоязычной межкультурной коммуникации / В.В. Кабакчи. – СПб.: СОЮЗ, 2007. – 256 с.
28. Казакова, Т.А. Роль речемишлительного стереотипа в художественном переводе // Перевод как процесс и как результат: язык, культура, психология. – Калинин: Калининский государственный университет, 1989. – с.51-57.
29. Карасик, В.И. Язык социального статуса. – М.: Типография Волгоградского пединститута, 1991. – 388 с.
30. Колесникова, В.С. К проблеме художественного перевода как речемишлительной деятельности // Мир языка и межкультурная Коммуникация / Материалы международной научно–практической конференции. Ч.1. Барнаул: Изд–во БГПУ, 2001. – с.147–153.
31. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение / В. Н. Комиссаров. – М., 1999.
32. Комиссаров В.Н. Общая теория перевода: проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых. – М., 1999. . – 134 с.
33. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. – М., 2004.
34. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М.: Высш. Шк., 1990. 2. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. М.: Р. Валент, 2004.
35. Комиссаров, В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
36. Комиссаров, В.Н., Черняковская, Л.А., Латышев, Л.К. Текст и перевод. – М.: Наука, 1988. – 165 с.

37. Кострова О.А. Дискурсивные табу в межкультурной научной коммуникации // Социокультурные проблемы перевода. Воронеж. гос. ун–т. Воронеж, 2005. – с. 252-262.
38. Крупнов, В.Н. В творческой лаборатории переводчика. – М.: Международные отношения, 1976. – 192 с.
39. Крупнов, В.Н. Курс перевода. – М.: Международные отношения, 1979. – 232 с.
40. Кудряшов, В.С. Семантико–прагматический аспект перевода реалий//Тетради переводчика. – М.: Высшая школа, 1989. Вып.23. – с.40– 48.
41. Лапшина, М.Н. Роль знаний о языковой картине мира в профессиональной деятельности устного переводчика // II Международная научная конференция по переводоведению “Федоровские чтения”. – СПб: Изд–во С.–Петербургского университета, 2000. – с.37–38.
42. Латышев. Л. К. Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания. – М., 1988.
43. Любимов, Н.М. Перевод – искусство. – М.: Сов. Россия, 1977. – 80 с.
44. Михайлов, М.М. О переводе вообще и художественном в частности // Художественный перевод в обучении иностранным языкам. – Чебоксары: Чуваш. гос.ун–т им. И.Н. Ульянова, 1985. – с.112–119.
45. Нелюбин, Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. – Изд. 3–е, перераб. – М.: издательство «Флинта», издательство «Наука», 2003. – 320 с.
46. Нелюбин, Л.Л., Хухуни Г.Т. Наука о переводе: История и теория с древнейших времен до наших дней. – М.: Флинта: МПСИ, 2006. – 416 с.
47. Николаиди О.В. // Понятие древности и эквивалентности при переводе различных торговых аннотаций с английского языка на русский «Научный Вестник» №1. – 2002.
48. Ожегов, С.И. Толковый словарь [Электронный ресурс] / С.И. Ожегов. – Режим доступа: <http://www.ozhegov.ru> свободный.
49. Омеляненко Т. Н. О лингвистических и экстралингвистических проблемах перевода: заимствования и качество перевода // Вестник ТвГУ. Серия: Филология (5). Тверь, 2013. С. 223–228.

50. Палажченко, П., Чужакин, А. Мир перевода или вечный поиск взаимопонимания. – М.: Р.Валент, 1999. – 210 с.
51. Паморозская, Н.И. Роль слов-реалий в создании культурного фона художественного произведения // Лексика и культура. – Тверь: Тверской государственный университет, 1990. – с.59–62.
52. Перевод – средство взаимного сближения народов / под ред. А. Клышко. – М.: Прогресс, 1987. – 640 с.
53. Попова, Т.В. Русская неология и неография [Текст]: учеб. пособие / Т.В. Попова. – Екатеринбург, Изд-во УГТУ – УПИ, 2005. – 96 с.
54. Ревзин, И. И. Основы общего и машинного перевода / И. И. Ревзин, В. Ю. Розенцвейг. – М., 1964. – 242 с.
55. Реформатский, А. А. Введение в языковедение. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 536 с.
56. Рецкер, Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / дополнения и комментарии Д. И. Ермоловича. – М.: Р. Валент, 2004. – 240 с.
57. Садыкова, Г.З. Компенсация абсолютной фразеологической лакунарности при переводе // Экспрессивность текста и перевод. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1991. – с.79–83.
58. Сапожникова, Л.Н. Культурный компонент лексического значения собственных имен и их адъективных дериватов // Лексика и культура. – Тверь: Тверской государственный университет, 1990. – с.86–91.
59. Сдобников, В.В. Стратегия перевода: общее определение. Вестник Нижегородского государственного лингвистического университета им. Н.А. Добролюбова, 2011. – с. 165–172.
60. Секирин, П.В. Язык и культура – два уровня антропонимического анализа // Язык и культура: библиографический аспект проблемы. – Уфа: РИО Госкомиздата БАССР, 1990. – с.155–156.
61. Солдатова Л. А. Лингвистические и экстралингвистические основы вариативности перевода [Электронный ресурс]: дисс.... к. филол. н. М., 2002.

- 189 с. // Dissercat – электронная библиотека диссертаций. URL: http://www.dissercat.com/content/lingvisticheskie_i_ekstralingvisticheskie_osnovy_variativnosti_perevoda
62. Супрун, А.Е. Экзотическая лексика. – М.: ФН, 1958. – 231 с.
63. Тараканова, Ю.Е. Квазиреалии как лексический элемент научно-фантастического текста на примере перевода рассказа «Февраль 1999: Илла» Рэя Брэдбери на русский язык [Текст] / Ю.Е. Тараканова // Вест. Моск. гос. обл. ун-та. Сер. Лингвистика. – М., 2009. – № 1. – с. 294–299.
64. Тер-Минасова, С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000. – 146 с.
65. Тимко, Н.В. Культурный компонент лингвоэтнического барьера // Ученые записки РОСИ. Серия: Лингвистика. Межкультурная коммуникация. Перевод, вып. 2, Курск: Изд-во РОСИ, 1999. – с.45–46.
66. Тимко, Н.В. Фактор «культура» в переводе. – 2-е изд., перераб. и доп. – Курск: Курск. гос. ун-т, 2007. – 224 с.
67. Томахин, Г.Д. Лингвострановедение: что это такое? // ИЯШ. – 1996. – №6. – с. 22–27.
68. Федоров А.В. Введение в теорию перевода. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1953. – 336 с.
69. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) Для институтов и факультетов иностр. языков. Учеб. пособие. — 5-е изд. — СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. - 416 с.
70. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. – М.: Высшая школа, 1983. – 304 с.
71. Федоров, А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): учеб. пособие для ин-тов и факультетов иностр. языков / А. В. Федоров. – 5-е изд. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002.

72. Филин, Ф.П. О лексико-семантических группах слов [Текст] / Ф.П. Филин // Введ. В языкознание/ под ред. А.Е. Супруна. – Минск : Высш. шк., 1977.
73. Чудинов А.П. Политическая лингвистика. - М.: Флинта: Наука, 2006.
74. Antón, M., F. DiCamilla y J. Lantolf. – 2003. “Sociocultural approaches to the acquisition of Spanish as a second language” // Spanish Second Language Acquisition: The State of the Science. // Eds. Barbara Lafford y Rafael Salaberry. Georgetown University Press.
75. Ayala, F. Breve teoría de la traducción, – 1943. (reed. Problemas de la traducción, Madrid, Taurus, 1965). // COSERIU, E. «Lo erróneo y lo acertado en la teoría de la traducción». // En E. Coseriu, El Hombre y su lenguaje. Madrid, Gredos, 1977.
76. Baker M., Saldanha G. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. New York: Abingdon, Routledge, 2011. 704 p.
77. Chesterman, Andrew, Wagner, Emma. 2002. Can theory help translators? A dialogue between the ivory tower and the wordface. Manchester: St. Jerome Publishing, 2002.
78. Gentzler E. Foreword Constructing Cultures. Essays on Literary Translation / [eds. S. Bassnett, A. Lefevere]. — Clevedon: Multilingual Matters, 1998.
79. González, Verónica. (2000) “Peculiaridades de la terminología de propiedad industrial e intelectual.” Punto y coma 61 [Versión electrónica] URL: <http://ec.europa.eu/translation/bulletins/puntoycoma/61/pyc615.htm>
80. Grabois, H. - 1999. “The convergence of Sociocultural Theory and Cognitive Linguistics: Lexical Semantics and the L2 Acquisition of Love, Fear, and Happiness”. // Languages of Sentiment: Pragmatic and Cognitive Approaches to Understanding Cultural Constructions of Emotional Substrates. Eds. // G. B. Palmer y D. Occhi. Amsterdam: John Benjamins.
81. Gutiérrez Gutiérrez, Ana Pilar. – 2009 “El bilingüismo y la sociedad.” // Contribuciones a las Ciencias Sociales // [Versión electrónica] URL: <http://www.eumed.net/rev/cccss/03/apgg.htm>
82. Hurtado Albir, A. Traducción y Traductología. Introducción a la traductología. // 3ª ed., Madrid, Ediciones Cátedra, 2001.

83. Jakobson, Roman (1959) 'On Linguistic Aspects of Translation', in R. A. Brower (ed.) *On Translation*, Cambridge, MA: Harvard University Press, pp. 232-239.
84. James, Kate. "Cultural Implications for Translation"//. *Translation Journal*. Volumen 6 October, 2002.
85. Kosonen, Panu. 2011. *Pragmatic Adaptation: Skeptics vs. Creationists*. Jyväskylä: University of Jyväskylä Publishing, 2011.
86. Lakoff G. *Cognitive Semantics // Meaning and Mental Representation*. Ed. by Umberto Eco, Marco Santambrogio, Patrizia Violi. Bloomington and Indianapolis, 1988. — 213 p.
87. Lantolf, J. P. y A. Pavlenko. – 1995. "Sociocultural theory and second language acquisition". // *Annual Review of Applied Linguistics* 15.
88. Nida, Eugene A. (1964) *Towards a Science of Translating*, Leiden: E. J. Brill.
89. Nida, Eugene A. and C.R. Taber (1969 / 1982) *The Theory and Practice of Translation*, Leiden: E. J. Brill.
90. Pavlusova, Irina. 2014. Reverse naturalization in translation of a *Clockwork Orange* by A. Burgess. *SKASE Journal of Translation and Interpretation* [online]. 2014, vol. 7, no. 1 [cit. 2014-29-12]. [Versión electrónica] URL: http://www.skase.sk/Volumes/JTI08/pdf_doc/05.pdf
91. Pegenaute, Luis; Janet DeCesaris; Mercè Tricás y Elisenda Bernal (eds.) 2008. // *La traducción del futuro: mediación lingüística y cultural en el siglo XXI*. // Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias 2.
92. Sanders J. *Adaptation and Appropriation*. New York: Routledge, 2006. 90 p.
93. Toury G. *The Nature and Role of Norms in Translation* / G. Toury. // Venuti L. *The Translation Studies Reader*. — London: Routledge, 1978, revised 1995.
94. Venuti L. *The difference that translation makes: the translator's unconscious* // *Translation Studies: Perspectives on an Emerging Discipline* / [ed. A. Riccardi]. — Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

95. Сафон К. Р. В'язень Неба : роман / Карлос Руїс Сафон ; перекл. з ісп. О. Леська. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. – 320 с.
96. Zafón C.-R. El Prisionero del Cielo: A Novel / Carlos Ruiz Zafón. – Barcelona: Planeta, 2016. – 384 p. [Versión electrónica] URL: https://royallib.com/book/Zafon_Carlos/El_Prisionero_Del_Cielo.html